

Kur'ân'da İnkârcı Bir İnsan Tipolojisi: Mücrim

A Typology of an Unbelieving Person in The Qur'an: The Guilty

ÖZET

Allah-insan iletişimin en son ve evrensel örneği olan Kur'ân, inananlar açısından doğru bir şekilde anlaşılmalı ve pratiğe dönüştürülmek için gönderilmiştir. Kur'ân'ı doğru anlamamanın yollarından birisi kullandığı inançla ilgili kavramları anlamaktır. Kur'ân hiç şüphesiz ki bir Müslüman için gerekli olan dinin inanç, ibadet ve ahlakla ilgili temel esaslarını ortaya koymuştur. Bunlar içerisinde en temel ve öncelikli olanı ise inanç esaslarıdır. İnanç esasları sağlam bir zemine oturtulmadan, sahih bir biçimde anlaşılmadan, yerine getirilecek olan ibadetler ve kuşanılacak ahlaki meziyetlerin de doğru ve sağlam olması mümkün gözükmemektedir. İnanç esaslarıyla ilgili olarak nelere inanılması gerektiğini açıkça ortaya koyan Kur'ân, bunun karşısında inançsızlık veya inkârcılık anlamına gelen durumlara karşı da mü'minin dikkatli olması gerektiğini belirtmiştir. Küfür, şirk, nifak gibi eylemler ve bu eylem tarzlarını benimseyen kâfir, müşrik ve münafıklardan inanç, davranış ve toplum içerisindeki etkilerini ortaya koymuş, ahirette de nasıl bir sonuçla karşılaşacaklarını ifade etmiştir. İmanla ilgili kavramlar inananın inanç, ibadet ve ahlak alanında pozitif yönde fayda sağlarken, inkâr edenler için ise negatif bir durum arz etmektedir. Cürm ve failini ifade eden mücrim de inançla ilgili negatif özelliğe sahip olup Kur'ân'da hakkında epeyce bahsedilen kavramlardan birisidir. Cürm, Kur'ânî perspektiften bakıldığında normal bir suç ve günah anlamının ötesinde işleyeni dünyada helake götüren, ahirette de ebedi olarak cehennem azabını tatmasına sebep olan itikâdî, ameli ve ahlaki bir durumdur. Bu kavramın içeriğini, ne anlama geldiğini anlayan mü'min, sorumluluklarından birisi olan son vahyi anlamayı yerine getirmiş olacaktır. Aynı zamanda bu niteliklere sahip olan kişi, grup ve topluluklardan gelecek zararlara karşı da kendisini hem dünyevî hem de uhrevî açıdan korumuş olacaktır. Bu çalışmada inkârcı insan tipolojisini ifade eden mücrim kavramı, Kur'ân perspektifinden ele alınacaktır. Doğrudan ilişkili olduğu kavramlarla ilişkisi ortaya konulacak, inançları, davranış biçimleri, ahlaki özellikleri ve yaşadıkları toplumlara etkileri açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, İnsan, Mücrim, İman, İnkâr.

ABSTRACT

The Qur'an, which is the last and universal example of God-human communication, was sent for believers to first be understood correctly and then put into practice. One of the ways to understand the Qur'an correctly is to understand the concepts related to the faith it uses. The Qur'an has undoubtedly revealed the basic principles of religion, which are necessary for a Muslim, regarding belief, worship and morality. The most basic and primary among these are the principles of belief. It does not seem possible for the prayers to be performed and the moral virtues to be acquired to be correct and sound without the fundamentals of belief being placed on a solid ground and understood properly. The Qur'an, which clearly reveals what should be believed about the principles of belief, states that a believer should be careful against situations that mean disbelief or denial. He revealed the effects of acts such as blasphemy, polytheism, and hypocrisy, and the effects of unbelievers, polytheists and hypocrites, who adopted these forms of action, in belief, behavior, and society, and expressed it with what kind of result in the Hereafter. While the concepts related to faith provide positive benefits to the believer in the fields of belief, worship and morality, they present a negative situation for the unbelievers. The criminal, who expresses the crime and its perpetrator, also has a negative feature related to belief and is one of the concepts that are mentioned a lot in the Qur'an. From the Qur'anic perspective, crime is a creed, practical and moral condition that causes the person who commits a crime and sin to perish in this world, and causes him to experience the torment of Hell eternally in the hereafter. The believer who understands the content of this concept and what it means will fulfill one of his responsibilities, the last revelation. At the same time, the person who has these qualities will protect himself from the harm that may come from groups and communities, both in the worldly and in the otherworldly way. In this study, the concept of criminal, which expresses the denier human typology, will be discussed from the perspective of the Qur'an. Its relationship with the concepts it is directly related to will be revealed, their beliefs, behavior patterns, moral characteristics and their effects on the societies they live in will be explained.

Keywords: Quran, Human, Guilty, Faith, Denial

GİRİŞ

İnsanlığa gönderilen son ilahi kitap Kur'ân, mesajlarını kabul edip etmeme açısından muhataplarını genel anlamda “mü'min/inanan” ve “kâfir/inkâr eden” şeklinde isimlendirir. Bu isimlendirmeler anlam bakımından hem bireyleri hem de toplulukları içerisine alacak biçimde kullanılmaktadır. İnananları ifade ederken mü'min ve müslim kavramları kullanılırken (Tâhâ 20/74-75; Hac 22/78; el-Kalem 68/35), özellikle inkârcılar hakkında lafızları farklı olmakla birlikte, anlam bakımından aynı içeriğe sahip olan çok farklı kavramlar zikredilmektedir. İman, olumlu ve övülecek ahlaki özelliklerin merkezinde yer alırken, küfür olumsuz ve kınanmayı gerektirecek bütün vasıfların odağında bulunmaktadır. Aslında iki zıt kutbu ifade eden iman ve küfür, birbirine temelden karşıt olan insani nitelikleri ahlaki iki kutba ayırmaktadır. İman ve küfür ikilemi, Kur'ân'ın başından sonuna kadar kullanılmakla birlikte, aynı zamanda İslâm ahlak sisteminin farklılığını da gözler önüne sermektedir.

Halil Öztürk ¹

How to Cite This Article
Öztürk, H. (2023). “Kur'ân'da İnkârcı Bir İnsan Tipolojisi: Mücrim” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:113; pp:7703-7718. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.71111>

Arrival: 17 June 2023
Published: 31 July 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç. Dr. Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kalam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, Yozgat, Türkiye. ORCID:0000-0001-8356-6357

Kur'an'ın esas gayelerinden birisi yeryüzünde adil ve ahlaki ilkeler ışığında yaşanabilir bir toplumsal düzeni oluşturmaktır. Toplumunu meydana getiren fertlerin doğru bir din ve dünya algısı, dayandıkları ilkelerle doğru orantılıdır. İnsanların diğer insanlarla ilişkilerindeki tutarlı ve dengelilik ölçüsü iç dünyasındakiyle doğru orantılıdır. İnanç ve amel bakımından dengeli olanlar yaşadıkları topluma büyük katkı sunmakta, insanı yaşadığı toplumda rol-model konumuna getirmektedir. Bu konumda olan insanlar sadece olumlu yönde davranış sergileyenler açısından değil, olumsuz yönde bir yaşam tarzı benimseyenler açısından da örnek alınabilmektedir (Yücedoğru, 2012: 2).

Kur'an bize toplumun önüne geçip onlara önderlik yapanların gittikleri istikamet açısından olumsuz ve olumlu olmak üzere iki kısma ayrıldıklarını göstermektedir. Birinci grupta, önderlik ettikleri toplumu helake sürükleyen, dünya ve ahiretlerini heder eden yanlış fikir ve inanç sistemlerinin fikir babalarının sıfatlarından bahseder. Bunlar arasında müstekbir, mütref, mele', ekâbir, sâdât, batâr, eşîr vb. yer almaktadır. Müstekbirler bir toplumdaki önderler olup, Allah'a ihtiyaç duymaksızın isyankâr bir tutum takınarak başkalarını küçük görenlerdir (Altıntaş, 1995: 179-180). Mütref, bol nimetler içerisinde yüzen, nimet sebebiyle şımaran, bu nimetleri kendi zevk ve sefalari için kullanan, hayatında ahlaki endişelere yer vermeyen grubu ifade eder (Turgay, 2007: 76; Esed, 2016: 231). Mele', toplumun ileri gelenleri, eşrafı, otorite sahipleri, idarecileri, aynı görüş etrafında birleşen ve üst düzey yönetme kabiliyetine sahip topluluğu ifade etmektedir (el-A'râf 7/60; Akyüz, 1998: 191; Tözluyurt, 2015: 809). Ekâbir, ülkenin büyükleri, ileri gelenleri anlamındadır (el-En'âm 6/123). Batâr, nimet içerisinde şımaranları, haddi aşanları ifade etmekte olup (el-Kasas 28/58) mütref kelimesiyle yakın anlamlıdır. Eşîr ise, kendini beğenmiş, şımarık, üstünlük taslayan, taşkın, mağrur ve küstah kimseleri ifade etmektedir (el-Enfâl 8/47; el-Kamer 54/23-26). Bu önderlerin ortak yanı, kendilerini buldukları toplum içerisinde üstün, itaat edilmesi gereken liderler olarak görmeleri, sahip oldukları makam, mal ve imkânları kendi üstünlükleri ve çabaları sonucunda elde ettiklerini düşünerek zayıf, güçsüz ve muhtaç kimselerle paylaşmamalarıdır. Ayrıca kendilerini müstağni görerek kibire düşmeleri ve kendilerini tanrı yerine koymaları da bu tiplerin en bariz sıfatlarındandır. Ayrıca bunlar dini, siyasi ve sosyal açıdan da oldukça tutucudurlar. Kendilerini uyarınları sapıklıkla, kirli olmakla suçlarlar ve tehdit ederler.² Atalarının yolunu takip etmede oldukça hırslıdırlar. Toplumlarında yerine getirdikleri işlevleri ise danışma, karar alma mercii olup yeri geldiğinde de şiddet ve tehdite başvurmalarıdır (Akyüz, 1998: 190-196).

Kur'an şahıs planında da müşahhas örnekler vererek Firavun, Nemrut, Kârûn, Hâmân, Bel'am'a yer vermektedir. Firavun ve Nemrut yönetici anlamında siyasi ve dini bir figür olup, geleneğe karşı çıkan peygamber ve davetçilere zulmeden bir diktatörünü ifade eder. Tarihsel kimlikleriyle Hz. Musa ve Hz. İbrahim'e karşı, kıyamete kadar ise, sembolik bakımdan kötülüğün sembolüdürler. Hâmân, Bel'am ve Kârûn ise, yöneticilere bürokratik tecrübe, din, kültür ve maddi imkânları ile destek çıkan ve buldukları konumun muhafazasını saylayan tiplerdir (Öztürk, 2015: 40-43). Bunlar şımarıklık, kaptis ve kibirleri sebebiyle hem kendilerini hem de yönettikleri toplumlarını helake sürüklemişlerdir. Saptırıcı önderlerin en hususi özelliği "cehennem ateşine çağırma" (el-Kasas 28/41). Bu liderlere ahirette halklarının lanet edeceği ve azaplarının kat kat olmasını talep edecekleri şöyle ifade edilmektedir: "Ey rabbimiz! Bizi bu duruma kim düşürdüysen cehennemde ona kat kat azap çektir." (Sâd 38/61). Bu tip önderlerin kendilerinden başka hiç kimsenin hayatını önemsemedikleri, kurmuş oldukları düzenlerinin bozulmasını hissettikleri anda onu koruma uğruna diğer insanların hayatını altüst ettikleri, hayatlarını cehenneme çevirecek bir takım uygulamalar içerisine girdiklerini Allah Firavun örneği üzerinden vermektedir: "Hani Musa kavmine: Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Sizi azabın en kötüsüne uğratan firavun ailesinden kurtarmıştı. (Onlar) erkek çocuklarınızı kesiyor, kız çocuklarınızı hayatta bırakıyorlardı. Bu zulümlerden kurtulmanız size Rabbinizin büyük bir nimetiydi." (İbrahim 14/6).

Toplumuna önderlik yapanların insanları hakikatten engellemesi, fiziki açıdan baskı, kültürel bakımdan istila veya beyin yıkama yönüyle olabilir. Ancak bunlar mutlak anlamda değil sebep olma açısındandır. Birey veya toplumun sapması bütünüyle kendi tercihi ve ihtiyarıdır. Aynı şekilde insanlar tevhit mücadelesi boyunca kendi çağlarındaki peygamberler ve kitaplara kulak verip iradesini o yönde kullanmak suretiyle hidayeti, kurtuluşu tercih etmişlerdir. Burada sorumluluk, hidayeti tercih etme bakımından olumlu anlamda veya sapıklığı seçme açısından olumsuz anlamda sebeplere ait olduğu gibi bizzat o kişiye de aittir (Altıntaş, 1995: 298).

İnsanın iyiye, doğruya, güzele ulaşmasının engellenmesi psikolojik etkenlerden meydana geldiği gibi, toplumsal etkenler sebebiyle de olmaktadır. Hevâ (en-Necm 53/23), zan (el-A'râf 7/71; el-Mü'min 40/35-36), atalar kültürü,³ dünya sevgisi (el-Mücadele 88/17) ve acelecilik (Yûnus 10/39) gibi fitratında bulunan kötü özellikler sebebiyle

² Hz. Nûh, kavmini uyardığında, toplumun önde gelenleri "Biz senin apaçık sapıklık içinde olduğunu görüyoruz" (el-A'râf 7/60) diyerek uyarılmaya tahammülleri olmadığını ve kendilerine doğrunun, güzelin, iyinin hatırlatılmasına ihtiyaç duymadıklarını göstermektedirler.

³ Dini anlamda önemli bir konumda yer alan atalar kültürü, geçmişten geleceğe nesilleri birbirine bağlayan ve etnik bilincin güçlü bir biçimde devamlılığını sağlayan bir köprü vazifesi görmektedir. Bu sebeple inanmayanlar için ataların yolunu takip etmek, maziye müstakbele bağlaması bakımından vazgeçilmez bir durumdur. Bunlara göre, benimsenmiş oldukları inancın hak ve doğru olması akla, kalbe ve vicdana uymasına değil, ataların izinde gitmesine göre ölçülürdü. Bk. Mehmet Tözluyurt, *Kur'an Gelenek İlişkisi* (Ankara: İlahiyât Yayınları, 2020), 68.

hidayetden uzaklaşabilir. Çünkü insanda bulunan nefis, sürekli kötülüğü emretmekte (Yûsuf 12/53) ve fısıltılarla telkinde bulunarak (Kâf 50/16; en-Necm 53/23) insanı günaha yönlendirmektedir. Ancak insanın fitratında bu hasletlerin bulunması onun bunlarla mücadele edemeyeceği anlamına gelmez. Bizatihi mücadele edecek ve bunların üstesinden gelebilecek donatılara sahiptir. Yukarıda sayılan nitelikteki grup ve şahıslar ise sosyolojik bakımdan insanların hidayet engelleridir (Altıntaş, 1995: 151-193).

Toplumlara önderlik ve rehberlik yapan ikinci grup peygamberlerdir. Allah insanları içerisine düştükleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak (İbrahim 14/5), güzel örneklik anlamında (el-Ahzâb 33/21; el-Mümtehin 60/4, 6) rol-model olması bakımından peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler kendisine gönülden bağlı olanlara karşı çok merhametli, düşkün, üzerlerine titremekte ve başlarına bir sıkıntı gelmesinden dolayı ızdırap duymaktadırlar (et-Tevbe 9/128). Peygamberler insanları buldukları kötü durumdan çıkarmak için tebliğe başlayınca toplumlarının ileri gelenlerinin sert muhalefetiyle karşılaşmıştır. Bu muhalefetin Hz. Peygamber özelinde meseleye yaklaşıldığında zihni, siyasi, sosyal, ahlaki, ekonomik ve geleneksel olduğu görülmektedir. Onun getirdiği mesajın özü, toplumda var olan dini hastalığı tedavi etmek olmakla birlikte, diğer hastalıkların da tedavi edilmesini gerekli kılıyordu. Bunun sonucu olarak karşı konulan muhalefet de farklı şekillerde ortaya çıkmıştır (Watt, 2020: 177-180).

İnsanlık tarihine bakıldığında hidayet rehberlerinin bütün güçleriyle toplumları ıslah etme çabalarının ve davet çalışmalarının karşısına sadece kendi şahsi menfaat ve kazançlarını korumak için hareket eden seçkin sınıf çıkmıştır. Bu sınıflar kitleleri yönlendirerek sahip oldukları imtiyazlı durumu kaybetmek istememiştir. Bunu da korkutma (eş-Şuarâ 26/49), menfaat sağlama (Nûh 71/21), şüpheler uyandırma (el-Mü'minûn 23/24-25; eş-Şuarâ 26/153-154; ed-Duhân 44/14) şeklinde davranışlar içerisine girerek yapmıştır (Altıntaş, 1995: 205-220).

Kur'an iyiliğin ve özellikle de kötülüğün temsilcilerini tarihsel kimliklerinden ziyade, sembol şahsiyetleriyle ön plana çıkarmaktadır. Çünkü tarihsel kimliğin öncelenmesi, bu kişiliklerin temsil ettiği değerlerin dikkate alınmamasına ve insan yaşamında gerektiği gibi yer almamasına imkân verecektir. Kur'an'a göre önemli olan onların ibretlik yanları yani oynadıkları rol ve temsil ettikleri değerler adına yapmış oldukları faaliyetlerdir. Bu sebeple şerrin temsilcilerinde olduğu gibi hayrın temsilcileri olan peygamberlerin –Hz. Muhammed hariç- tarihsel kişiliğine dair bilgilerimiz kesin değil ve mezarları dahi bilinmemektedir (Öztürk, 2015: 37-38).

İnsanlık tarihi iyi ile kötünün kavgasına şahittir. Bu durum kıyamete kadar devam edecektir. İyiliğin öncü temsilcileri peygamberler iken, kötülüğün temsilcileri tarihsel süreç içerisinde isimleri ve unvanları farklı olsa da icraatları aynı olan, zalim, haksızlık eden, elde ettiği imkânlarla şımaran, ikiyüzlü, menfaatperest, konumunu kaybetmemek için bütün gücüyle zulüm düzenine arka çıkanlardır. Kur'an bunların dünyada uğradıkları akıbetin nasıl olduğunu, ahirette de düşecekleri durumu açıkça ifade etmektedir. Yeryüzünde iyilik ve güzelliklerin yayılması, adaletin gerçekleşmesinin önünde engel olarak duran, kötülüğün, zulmün egemen olması için gayret gösteren insan tipolojisinden birisi de mücrimlerdir. Kur'an kötülüğün temsilcisi konumunda, günahın her türlüşünü işlemekten çekinmeyen bu gruptan da bahsetmektedir. Kur'an'da inkârcı insan ve toplum tipolojileri üzerinde yapılan çalışmalarda mücrim hakkında bir ansiklopedi maddesi (Arpaguş, 2020: 31/453-454) dışında herhangi bir telifin varlığı tespit edilememiştir. Bu sebeple Kur'anî kavramlardan olan mücrimin anlaşılması aynı zamanda Kur'an'ın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı gibi, bu kavramın kapsamına giren insanların tanınması ve zararlarından korunmak inananlar için de elzemdir. Bu çalışmada mücrim kavramının Kur'an'da kullanış biçimleri, inanç durumları, davranış şekilleri, dünya ve ahirette karşılaşacakları sonuç ele alınacaktır.

MÜCRİM'İN TANIMI

م ج ر م fiili asıl olarak “ağaçtan meyveyi koparmak” anlamına gelir. رَجُلٌ جَارِمٌ ifadesi ağaçtan meyveyi toplayan, koparan kişi demektir. جَرَمٌ kökünden türeyen جَرَمٌ/cerm sözlükte “sıcaklık” anlamında olup جَرَمٌ أَرْضٌ cümlesinde yerin sıcak olma durumunu belirtir. جَرَمٌ/cirm “kocaman, devasa” anlamında olup erkek veya kadının cisminin, kalıbının büyüklüğü جَرِيمَةٌ-إِمْرَأَةٌ جَرِيمَةٌ şeklinde ifade edilir. Sesin güzelliği ve yüksekliği جَرَمٌ الصَّوْتِ şeklinde ifade edilirken, جَرَمٌ /cerreme tef'îl kalıbında tamamlamak, bitirmek anlamında olup جَرَمْنَا هَذِهِ السَّنَةَ ifadesinde senenin bitirilip tamamlandığı belirtilir. جَرَمٌ /cürm ise suç, günah, جَارِمٌ de günahkâr anlamındadır. جَرَمٌ de جَرَمٌ sahibi olmak demektir. Bu da istiare yoluyla istenmeyen, hoşlanılmayan, sevimsiz şeyler için kullanılır. إَجْرَامٌ 'ın ism-i fail sigası olan مُجْرِمٌ ise günahkâr ve suçluyu belirtir (Ahmed, 1424/2003: 1/234-235; Ezherî, 1384/1964: 11/63-64; Abbâd, 1414/1991: 7/100; İbn Fâris, 1392/1972: 1/446; Zemahşerî, 1419/1998: 1/134-135).

Terim anlamı itibariyle İbn Manzûr (ö. 711/1311), Zeccâc'dan nakille cürmü, günahı haddi aşmak, mücrimleri ise kâfirler olarak nitelemekte, mücrim kısımlarından bahsedilen ayetlerde de bu şekilde nitelendiklerinden bahsetmektedir. Çünkü bunlar, Allah'ın ayetlerini yalanlamış ve kibirlenmişlerdir İbn Manzûr, 1419/1998: 2/258). Günah anlamına gelen çeşitli kavramları ele alan Ebü'l-Bekâ el-Kefevî (ö. 1094/1683) cürm'ü, zenb-i galiz/ağır günah, mücrimi de kâfir olarak açıklamaktadır. Bu şekilde tanımlamasına gerekçe olarak Kur'an'da mücrim

kelimesinin geçtiği her yerde kâfirlerin kastedildiğini belirtmektedir (Kefevî, 1419/1998: 41, 802). Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942) mücrimleri ‘küfürde ısrar edenler’ olarak nitelendirmektedir (Yazır, 1999: 1/293). Muhammed Esed (ö. 1900-1992) de “günahkârca davranışlar içerisinde olan” şeklinde aktarılan mücrim kavramının bilinçli ve ısrarlı bir şekilde Allah’ı inkâr eden kimseyi ifade ettiğini belirtmektedir (Esed, 2016: 231-232).

Kur’ân’da cürm dışında günah kavramını ifade eden ism, zenb, vizr, cünah ve hûb gibi farklı kelimeler kullanılmaktadır. İsm, yapana ceza gerektiren, kişiyi hayırdan engelleyen eylem ya da bunun neticesinde ortaya çıkan sorumluluk demektir. Zenb, sonu kötü olan fiil olup, mükelleften meydana gelen gayrı meşru işleri ifade etmektedir. Vizr, manevi yük ve sorumluluk anlamına gelmektedir. İsm, zenb ve vizr birbirlerinin yerine kullanılmakta olup küfür, şirk, katil ve zina gibi günahlar için de kullanılmaktadır. İnsanı haktan saptıran fiile cünâh denmektedir. Toplumsal olarak insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılmaktadır. Hûb ise, yetim malı yiyenler için doğrudan günah anlamını ifade etmektedir. Hukuki suçu veya yanlış ve kötü fiili anlatan terimler genel olarak seyyie (sû’), hata, fuhş, hubs; haksızlık ve haddi aşmayı zulüm, israf, tuğyan, şatat; sonuç bakımından günah olup sapmayı ve bozulmayı ifade eden terimler ise dalâlet, fesat, fîsk, fücür, gay, cenef, nekb’dir. Günah sebebiyle kalpte meydana gelen olumsuz tesiri ise Kur’ân zeyğ (Âli imrân 3/7-8), reyn (el-Mutaffifin 83/14) ve kasve (el-Bakara 2/74) kelimeleriyle anlatır (Bebek, 1996: 14/282-283).

Kur’ân’da جَزَمَ /cereme kökünden türeyen kelimeler 66 yerde geçmektedir. Mücrim tekil olarak 2 yerde (Tâhâ 20/74; el-Meâric 70/11), çoğul olarak (mücrimûn-mücrimîn) 52 yerde, 1 ayette mastar olarak (إِجْرَامِي /icrâmî) (Hûd 11/35), 8 ayette farklı fiil kalıplarında ve 5 yerde de nefiy edatı olan “lâ” (لَا جَزَمَ) ile kullanılmaktadır (Abdülbâkî, 1364: 166-167). Bu yerlerdeki kullanımda mücrim kavramı genel olarak dini anlamda en büyük suçu işleyenlere yani kâfirlere ve müşriklere işaret etmektedir. Bununla birlikte şu üç anlamı bünyesinde barındırmaktadır:

a)Suç işlemek:

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلَ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمَ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ “Onlara bir ayet geldiğinde, “Allah’ın elçilerine verilenin bir benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız” dediler. Allah elçiliğini kime vereceğini çok iyi bilir. Suç işleyenler, yapıp durdukları hileler sebebiyle Allah’tan bir aşağılanmaya ve çetin bir azaba uğratılacaklardır.” (el-En’âm 6/124; krş: Hûd 11/35; er-Rûm 30/47; Sebe 34/25; el-Mutaffifin 83/29). Buradaki أَجْرَمُوا fiili “suç işlediler” anlamındadır. Yalnız buradaki suç, sıradan olmayıp peygamberlik ve vahye karşı ret şeklinde gerçekleşmektedir.

De ki: Eğer onu uydurduysam suçum bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz suçtan uzağım.” (Hûd 11/35). أم يقولون افتريته قل إن افتريته فعلني إجرامي وأنا بريء مما تُجرمون “De ki: Eğer onu uydurduysam suçum bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz suçtan uzağım.” (Hûd 11/35). أم يقولون افتريته قل إن افتريته فعلني إجرامي “De ki: Eğer onu uydurduysam suçum bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz suçtan uzağım.” (Hûd 11/35). Am يقولون افتريته قل إن افتريته فعلني إجرامي “De ki: Eğer onu uydurduysam suçum bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz suçtan uzağım.” (Hûd 11/35).

Mekkeli kâfirlerin Kur’ân’ı kendisinin uydurduğunu söylediklerinde Hz. Peygamberin bu durumda eğer bu söz doğru ise sonucuna katlanacağını belirtmek suretiyle kendilerinin de inkâr fiilinin neticesine katlanacaklarını söylemesi, artık onların iman etmelerinden ümidini kestiğini göstermektedir (Mâtürîdî, 2005: 6/127). إجرامي ifadesi ‘sakıncalı olan şeyleri ortaya atıp işlemek’ anlamına gelmekte olup Hz. Peygamberin kendisine verilmeyen bir şeyin verildiğini söylemesinin neticesinde ortaya çıkacak olan suçun cezasını kabul ettiğini, eğer doğru ise kendilerinin işlemiş olduğu tekzip suçunun cezasının da onlara ait olduğunu ortaya koyduğunu ifade eder (Râzî, 1401/1981: 17/229).

أَفَجَعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ “Müslümanları mücrimlerle bir tutar mıyız hiç?” (el-Kalem 68/35). Burada geçen mücrimler kelimesinden kastedilen suçlulardır. Mücrimler, Müslimlerle kıyaslandığı için inanç ve davranış bakımından iki zıt kutbu ifade etmekte olup, küfür ve iman aynı kategoride değerlendirilmeyeceğini ortaya koymaktadır.

كَالْمُجْرِمِينَ ifadesinin yeniden dirilişi inkâr edenler ve ahirette ikram edilecek nimetler konusunda mü’minlere ortak olacaklarını iddia eden grupları da kapsamına almaktadır. Yeniden dirilmeyi inkâr edenlerle iman edenlerin, dost ile düşmanın, şükreden ile nankörün birbirinden ayırıt edilmesinin aklen gerekli olduğu ortadadır. Ayrıca dost ile düşmanı, itaat edenle isyan edeni, inananla inkâr edeni bir tutmanın akıl ve hikmet bakımından da uygun olmadığı ifade edilerek dost ve düşmana aynı karşılığın verilmesinin doğru olmadığı açıklanmaktadır (Mâtürîdî, 2005: 10/150-151).

b)Sevk etmek: “Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya sevk etmesin.” (el-Mâide 5/8; krş: el-Mâide 5/2; Hûd 11/89). Bu ve benzer ayetlerde geçen يَجْرِمَنَّ fiili sürekli olarak

nehiy/yasaklama edatıyla kullanılmak suretiyle ‘götürmeme, sevk etmeme, yönlendirmeme’ (Ali, 1422/2001: 115) anlamına gelmektedir.

c)Şüphe: “Şüphesiz ki onlar, ahirette en çok zarar-ziyana uğrayanlardır.” (Hûd 11/22; krş: en-Nahl 16/23, 62, 109; Fâtır 40/43). Kur’an’da حَرَمَ/cerame kelimesi daima نَهْي nefiy/olumsuzluk edatıyla kullanılarak “şüphesiz ki, şüphe yok ki” anlamına gelmektedir (Okuyan, 2015: 201-202).

Kur’an’da cürm kelimesi ‘suç işlemiş veya işlemekte olan’ anlamında mücrimleri ifade etmekte olup, mücrimlerden kastın da küfür ve şirk ehli olduğu açıktır. Örneklerden yola çıkıldığında bu durum açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Şöyle ki, Kur’an’da tekzîb/inkâr yani yalanlama cürm olarak nitelenir. “Eğer seni yalanlayacak olurlarsa de ki: “Rabbiniz geniş rahmet sahibidir ama onun azabı mücrimler kavminden geri çevrilmez.” (el-En’âm 6/147). İstikbâr/büyüklenme bir cürm’dür: “Küfredenlere gelince, size karşı ayetlerim okunduğunda büyüklük taslayanlar ve mücrimler kavmi sizler değil miydiniz?” (el-Câsiye 45/31; el-A’râf 7/40-41; el-Mutaffifin 83/29-32). Allah’a karşı yalan iftira atmak cürm’dür: “Allah hakkında yalan uydurandan ve O’nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir? Şüphesiz, mücrimler kurtuluşa eremez.” (Yûnus 10/17; Hûd 11/35). Nifak aynı şekilde bir cürm’dür: “Özür beyan etmeyin. Sizler (münafıklar) iman ettikten sonra küfre saptınız. Sizden bir grubu affetsek de bir taifenizi mücrimler oldukları için azaba uğratacağız.” (et-Tevbe 9/66). Saptıranlar, haktan uzaklaştıranlar mücrimlerdir: “Bizi mücrimler saptırdılar.” (eş-Şuarâ 26/99). Dünya hayatında helak edilenler mücrimlerdir: “Ve üzerlerine dehşetli bir yağmur yağdırdık. İşte gör mücrimlerin sonunun ne olduğunu.” (el-A’râf 7/84). Ahirette de zincirlere vurularak azap olunacak olanlar mücrimlerdir. “O gün mücrimlerin –sıra halinde- zincirlere vurulmuş olduklarını göreceksin.” (İbrahim 14/49).⁴ Ayetlerdeki ifadelerde mücrimlerin yapmış oldukları fiiller ve neticede dünyada karşılaştıkları ve ahirette de karşılaşıacakları sonuç kâfirlerin durumuyla aynıdır.

Cürm kavramı hadis metinlerinde de kullanılmaktadır. Ancak bu kullanım Kur’an ile kıyaslandığında sayısal olarak ve kapsam bakımından farklılık arz etmektedir. Hadislerde mutlak manada günahı ve günahkârı ifade eden bu kullanımlara bakıldığında mü’minlerin yapmış oldukları bir takım davranışların cürm kapsamında değerlendirildiğini söylemek mümkündür.

Ahmed b. Hanbel’de (ö. 241/855) geçen ve cürm’den bahseden hadisler şöyledir: *أعظم المسلمين في المسلمين جرماً من* “Müslümanların kendi aralarında cürüm bakımından en büyüğü, haram kılınmayan bir şey hakkında soru sorması, onun bu sorusu sebebiyle o şeyin insanlara yasaklanmasıdır.” (Hanbel, Müsned: 1/179).

إن من أكبر المسلمين في المسلمين جرماً رجلاً سأل عن شيء ونقرعنه حتى أنزل في ذلك الشيء تحريم من أجل مسألته “Müslümanların kendi aralarında cürüm bakımından en büyüğü, bir kişinin bir şey hakkında soru sorması, bizim de o soruyu onaylamamız neticesinde onunla ilgili haram kılan şeyin nazil olmasıdır.” (Hanbel, Müsned:1/176).

Buhârî’de (ö. 256/870) geçen tek rivayet şöyledir: *إن أعظم المسلمين جرماً من سأل عن شيء لم يحرم فحرم من أجل مسألته* “Müslümanların cürüm bakımından en büyüğü, haram kılınmayan bir şey hakkında soru sorması ve bu soru nedeniyle o şeyin haram kılınmasıdır.” (Buhari, “İ’tisâm”: 3).

Buhari şârihlerinden İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) hadiste geçen “cürm” kavramının, Hz. Peygamber’e çok soru sorulmaması bağlamında özellikle Kur’an’da ve hadislerde emredilmeyen ve yasaklanmayan yani hakkında herhangi bir hüküm bulunmayan meselelerle ilgili olduğunu belirtmektedir. Yani bu şekliyle herhangi bir mahzurlu durum ortaya çıkmamaktadır (Askalânî, 1379: 13/266-267). Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451) de, “cürm” kelimesini “zenb” kelimesiyle tefsir etmektedir. Bunun da gece namazında mescitte toplanmanın gerekli olup olmadığı ile ilgili hususlarda bilgi almak anlamında mübah fiillerle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu gibi konularda Kur’an ve sünnette herhangi bir açıklama bulunmamakta, sahabe de Hz. Peygamber’in ramazan gecelerinin bazısında namaz kılmak için mescide gelip orada bir köşede hasır üzerinde ibadet etmesi üzerine böyle bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Hz. Peygamber yaptığı için de sahabe sorma gereği duymuştur (Aynî, 2006: 35/396).

Müslim’in (ö. 261/875) cürm ile ilgili aktardığı rivayet iki tane olup şöyledir: *إن أعظم المسلمين في المسلمين جرماً من سأل عن شيء لم يحرم على المسلمين فحرم عليهم من أجل مسألته*

“Müslümanların kendi aralarında cürüm bakımından en büyüğü, Müslümanlara haram kılınmayan bir şey hakkında soru sorması, onun bu sorusu sebebiyle o şeyin onlara haram kılınmasıdır.” (Müslim, “Fedâil”: 132).

⁴ Cürm kavramının anlam alanı hakkında detaylı değerlendirme için bk. Toshihiko Izutsu, *Kur’an’da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev. Selahattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 4. Basım, 2011), 368-369.

“إن أعظم المسلمين في المسلمين جُزماً من سأل عن أمر لم يحرم فحرم على الناس من أجل مسألتها إن أعظم المسلمين في المسلمين جُزماً من سأل عن أمر لم يحرم فحرم على الناس من أجل مسألتها cürüm bakımından en büyüğü, haram kılınmayan bir şey hakkında soru sorması, onun bu sorusu sebebiyle o şeyin insanlara yasaklanmasıdır.” (Müslim, “Fedâil”: 133).

Müslim şârihi Ebû Zekeriyâ en-Nevevî (ö. 676/1277), Kâdî İyâz’dan (ö. 544/1149) nakille hadiste geçen “cürm” kelimesinin Müslümanlara meşakkat, sıkıntı çıkararak şeyler anlamına geldiğini, ceza gerektiren bir günah olmadığını; çünkü Hz. Peygamber’in zaman zaman sahabeyi kendisine soru sormaları hususunda teşvik ettiğini belirtmektedir. Ancak Nevevî, Kâdî İyâz’ın bu görüşünün doğru olmadığını, “cürm” kelimesinin “ism ve zenb” anlamına geldiğini belirterek Müslümanlara sıkıntı ve zorluk çıkararak bir eylemi ifade ettiğini, sonunda günah gerektiren bir durum olduğunu Hattâbî’nin görüşü olarak verir ve bunun da kendisi tarafından kabul gördüğünü ifade eder (Nevevî, 1392: 15/111).

Ebû Dâvud’ta (ö. 275/889) geçen rivayet de Müslim’in ikinci rivayetiyle aynıdır (Ebû Dâvud, “Sünne”: 6). Ebû’t-Tayyib Muhammed Şemsü’l-Hak el-Azimâbâdî (ö. 1857-1911), hadiste geçen soru’nun iki şekilde anlaşılabilirliğini belirterek, birincisinde dinin emirlerinin açıklanması sadedinde sorulan caiz olduğunu ve herhangi bir sıkıntı çıkarmadığını belirtir. Hz. Ömer ve diğer sahabenin içki hakkında soru sormaları, bunun neticesinde haram olması bu şekildedir. İkincisi ise, Müslümanlara sıkıntı çıkaracak türden olup ihtiyaç yokken sorulması, Hz. Peygamber’in soruya karşılık vermemesi, cevap vermesi halinde ise o kişinin ileri gittiğini, haddi aştığını, zarar verme ve suç işleme anlamında bir tavır içerisinde bulunduğunu belirtmek için olduğunu ifade eder (Azimâbâdî, 1415: 12/236-237). Hadiste geçen cürm ise, ikinci türden soruların kapsamına girmektedir.

Yukarıdaki hadislerde geçen cürm kavramının Müslümanların davranışlarındaki yanlışlıkları ifade etmek için kullanıldığı, çok soru sorarak Hz. Peygamberi üzmeleri ve sıkımları üzerine, onların bu hususlarda kendilerine çeki düzen vermelerinin gerektiği nebevî bir dille ortaya konulurken, küfürle hiçbir şekilde irtibatlandırılmadığı görülmektedir. Hadis şârihlerinin çoğunluğunun da cürm kavramına bu şekilde anlam vermeleri kişiyi iman dairesinden çıkarmayacak türden fiilleri kastettiklerini ortaya koymaktadır. Cürm kavramı gerek mübah fiillerle ilişkilendirilsin gerekse ism, zenb gibi kişiyi sıkıntıya sokacak, meşakkate uğratacak birtakım sonuçlar doğursun her hâlükârda inanan kişinin davranışlarıyla ilişkili bir durumdur. Bu da bu kavramın Kur’ân açısından kullanım alanının hadis rivayetlerindeki daha kapsamlı olduğunu göstermektedir. Hadislerde mutlak anlamda günahı ve onu işleyen faili ifade ederken Kur’ân açısından ise, iman esaslarını inkâr edenler ve inkârı gerektiren davranışları sergileyenler de kastedilmektedir. Bu durum mücrim olarak nitelenen grupların inanç ve davranış özelliklerinin ortaya konulmasıyla birlikte daha da anlaşılır bir mahiyet sergileyecektir.

MÜCRİM OLARAK NİTELENEN GRUPLAR

Mücrim kavramı Kur’ân’da inkârda öne çıkmış, toplumların fesadına çalışan, insanları doğru yoldan saptırıp dalaletine sebep olan saptırıcı önderler, ekonomik olarak güçlü olup bu imkânını muhtaç insanlarla paylaşmak yerine daha da zenginleşme peşine koşan, ekonomik refah içerisinde zevk ve sefa süren, siyasal iktidarı ellerinde tutup bu gücü insanların kendilerine mutlak itaat etmeleri hatta tapınmaları uğruna kullanan bir takım saptırıcı ve ifsat edici gruplarla ilişkilendirilmektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde Kur’ân’da anlatılan, olumsuz anlamda ne kadar inkârcı, ifsat edici grup varsa onları mücrimlerle irtibatlandırmak mümkündür. Ancak burada bizzat mücrim kavramıyla nitelenenler ele alınacaktır.

Firavun ve Ailesi (Mele’)

Kur’ân’da mücrimler olarak vasıflananların başında Firavun ve ileri gelenleri gelmektedir. Firavun kelimesi Eski Mısır’da imparatorluk döneminde krallık sarayını ve orada oturanları ifade etmektedir. Eski Mısır inancında Firavun, hem kral hem de tanrının oğlu ve dolaylı olarak da tanrı olarak kabul edilmektedir. Yeryüzündeki düzenin korunmasından ve devamlılığından sorumlu olduğu gibi dini yaşamın da yetkili kişisidir. Ahd-i Atik’te Hz. İbrahim’den itibaren firavunların varlığından bahsedilmekle birlikte Kur’ân’da Hz. Musa’nın dönemindeki Mısır kralını ifade etmek için bu isim kullanılmakta olup, Hz. Yusuf dönemindeki kral için rab ve melik kavramları kullanılmaktadır (Yûsuf 12/41-43, 50). Kur’ân’da yetmiş dört yerde geçen Firavun, Hz. Musa’nın karşısında bulunan, büyüklük taslayan, ilahlık iddiasında bulunan, halkını küçümseyen ve zayıfları ezen, hakikâtın karşısında olan bir yönetici olarak tasvir edilmektedir. Sembolik anlamda ise, kıyamete kadar kötülüğün temsilcisi olarak yer almaktadır. Adeta o şahsında Allah’a isyan etmenin her çeşidini toplamıştır. Kendisi isyan ettiği gibi toplumu da bu suça ortak kılarak onların da sapıtmasını sağlayarak kendi yanına çekmiştir. Kur’ânî şu bilgi bunu açıkça ortaya koymaktadır: “Firavun kavmini saptırdı ve onlara doğru yolu göstermedi.” (Tâhâ 20/79). Yine “(O) sizin benden başka bir tanrınız olduğunu bilmiyorum.” (el-Kasas 28/38) derken kral-tanrı protitipine uygun olarak Allah’ın ulûhiyet ve rubûbiyetini gasbetme girişiminde bulunanlara örnek olarak verilmektedir. Firavun ulûhiyet ve rubûbiyet gasbetmede model olduğu gibi zorbalığın ve diktatörlüğün de sembolüdür. Sahip olduğu saltanat ve iktidarını kaybetmeme uğruna göze alamayacağı hiçbir kötülük yoktur. Hâmân’a kule yaptırma emrinden sonra

bunun neticesiz kalması üzerine toplum nazarında çaresiz kaldığının anlaşılmasında ve otoritesini korumak için bu kez de Hz. Musa'ya şöyle tehditler yöneltilir: “Benden başkasını ilah edinirsen ant olsun ki seni hapse atarım, dedi.” (eş-Şuarâ 26/29).

Birçok ayette Firavun'un, ailesi, avnesi (mele', karun, haman), askerleri ve kavmi ile beraber zikredilmesi onun tek kişi olmaktan ziyade sembol olarak takdim edildiğini ortaya koymaktadır. Hz. Musa insanlık tarihinde hak ve adaleti temsil eden peygamberlik zincirinin bir halkasını temsil ederken, Firavun ve ailesi ise bunun tam zıddı değerlerin temsilcileri olarak ortaya çıkmaktadır (Abdübâkî', 1364: 155-156; Öztürk, 2015: 37-38; Harman, 1996: 13/118).

Mele'; bir görüş, düşünde ve inanç etrafında bir araya gelen toplumun ileri gelenleri, fikir danışılan ve görüşleri alınan toplumun zengin seçkinleridir. Bu vasıflara sahip olanlar her toplumda olabileceği gibi çoğu Hz. Musa ve Firavun'dan bahseden ayetler olmak üzere peygamber kıssalarından bahseden ayetlerde geçmektedir (Abdübâkî', 1364:672; Çelik, 2004; 29/36-37). Kur'an'da mele' kelimesi, zenginlik, soyluluk ve sosyal statü gibi sahip oldukları maddi imkânlarla aldanarak peygamberlere ve getirdikleri dinlere karşı çıkan, mü'minlere baskı ve zulüm uygulayan liderler hakkında kullanılmış, peygamberlere karşı mücadeleye girişmek suretiyle toplumda gerçekleştirmek istedikleri değişimi engellemeye çalıştıkları belirtilmiştir. Bu durumu Hz. Nûh ile toplumunun ileri gelenleri arasında meydana gelen şu ifadeler açıkça ortaya koymaktadır: “Gerçekten de Biz, Nuh'u halkına göndermiştik. O da, “Ey halkım! Allah'a ibadet edin; çünkü sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Gerçekten de ben, korkunç ve dehşetli bir günde başınıza bir azap gelmesinden korkuyorum, demişti. Bunun üzerine halkının ileri gelenleri (mele'), (Nûh'a), “Kuşkusuz biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz.” diyerek karşılık vermişti.” (el-A'râf 7/59-60). Burada Hz. Nûh'un kavminin meleleri diğer peygamberlerin kavimlerinin meleleri gibi kendisini alaya alarak peygamberliğini kabul etmemişler, kavminin inanç yapısını ve düşüncesini kabullenmeyerek asıl sapıtan kişinin kendisi olduğunu belirtmiş ve davetine karşı çıkmışlardır. Kendilerini önemli kimseler olarak görmeleri ve buna inanmaları eleştiriye kapalı bir konuma getirmiştir. Hiç şüphesiz ki önderler, yapmış oldukları davranışların ahlaki yönünü sorgulama noktasında diğer insanlara nazaran daha geri planda durarak daima kendilerini haklı görürler. Aslında bu bakış açısı kendilerinin daha fazla ve büyük hatalar ve günahlar işlemelerine sebep olur. Fikirlerine önem verilmesi, danışılan kişiler olmaları kendilerini hatasız görme noktasına getirmiştir.

Kur'an'da mücrim vasfı Firavun, ailesi ve yardımcıları olan mele', Kârun ve Hâmân için kullanılmaktadır (bk. Yûnus 10/82). Önceki ayetlerde Hz. Musa ile sihirbazlar arasında geçen ve Hz. Musa'nın esasının üstün gelmesiyle sonuçlanan olayın ardından Allah, Firavun ve ailesinin istemediği bir sonuçla karşılaşmasını ifade ederken onları “mücrimler” olarak nitelemiş, devamında gelen ayette (Yûnus 10/83) de İsrail oğullarından az bir kişinin Firavun ve mele'sinden korkarak iman ettiğini belirtmiştir. Çünkü Firavun o topraklarda iktidar sahibi olup, her türlü kötülüğü yapmaktan geri durmayan, sınır tanımayan bir kişi olarak bilinmektedir.

Hz. Mûsa Firavun'u, ailesini ve İsrailoğullarını dine davet edip sonuç alamayınca; “Rabb'ine: “Bunlar mücrimler topluluğu diye dua etti.” (ed-Duhân 44/22). İnkârcıların Hz. Musa'nın diliyle mücrimler olarak ifade edilmesi bu kavramın itikadi anlamda en büyük suçu işleyenleri yani Firavun'u ve onu tanrı kabul edip Allah'ı rab olarak benimsemeyenleri ifade ettiğini göstermektedir.

Toplumlar birbirinden farklı özellik ve temayüllere sahip olan fertlerden oluşur. Düşünme, tefekkür etme, anlama çalışma, sorgulama gibi yetilerini ön plana çıkarıp topluma tahakküm kurmaya çalışan liderlere karşı teslim olmayanlar -az olmakla birlikte- bulunsa da, eğitim seviyesi düşük olup toplumsal hayatın determinist kabilevi anlayış çerçevesinde yaşayan topluluklarda yaşam lider merkezli şekillenmektedir. Böylesi toplumlarda hayat, bireysel özgürlük ve tercihler doğrultusunda değil, lider ve etrafındaki danışma meclisinin tercihleri ve yönlendirmeleri doğrultusunda belirlenir. Böyle bir ortamda liderler toplum adına neyin iyi neyin kötü olduğuna kendileri karar verir. Onun için halkın düşünmesine, nasıl bir hayat yaşamak istediğine dair görüş ortaya koymasına gerek yoktur. Halkın yapacağı tek şey vardır o da liderlere mutlak itaatte bulunmaktır (Tözlüyurt, 2015: 808).

Firavun ve ileri gelenlerinin yapmak istedikleri de işte burada anlatılan hususlara riayet edip kendilerine mutlak itaat eden toplumlar oluşturmak ve onları istedikleri gibi yönetmektir. Şu ayette Allah, Firavun, ailesi ve yönlendirdiği toplulukların Hz. Musa'nın peygamberliğini kabul etmemeleri, gösterdiği mucizelere inanmamaları, bir tek rab olarak Allah'ı benimsememeleri neticesinde ‘mücrimler’ kavramını bunlar hakkında kullanmıştır: “Biz de apaçık mucizeler olmak üzere üzerlerine tufan, çekirge, haşarat, kurbağalar ve kan gönderdik. Yine de büyüklük tasladılar ve mücrimler topluluğu oldular.” (el-A'râf 7/132; krş. Yûnus 10/83).

Firavun'un meleisi içerisinde ekonomik anlamda önemli bir konumda yer alan veziri Kârun şöyle anlatılmaktadır: “Kârun ise, ‘ O (servet) bana ancak kendimdeki bir bilgi sayesinde verildi’, demişti. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok taraftarı olan kimseleri helak etmişti. Mücrimlerden günahları sorulmaz (Allah onların hepsini bilir).” (el-Kasas 28/78). Bu ayette Kârun, sahip olduğu

zenginliğin kendisinden kaynaklandığını söyleyerek rızkın asıl sahibi ve insanlara verenin Allah olduğunu kabul etmemekte ve Allah'ı inkâr etmektedir. Ayrıca yoksullarla paylaşmaya da yanaşmamaktadır. Bu davranışından dolayı mücrim olarak damgalanmaktadır.

Hız. Mûsâ'ya karşı mücadele eden melenin önemli üyelerinden birisi de Bel'am'dır. Kendisini diğerlerinden farklı kılan yön ise bilgisiyle ön plana çıkıp, zalimlerin bekası için çalışmak, hak ile batılı birbirine karıştırıp batılı hak, hakkı da batıl gibi göstermek, Allah'ın adını kullanarak ilmini ve itibarını gizleyerek inananların aleyhine çalışmaktır. Şu ayette bu durum açıkça ortaya konulmaktadır: "Onlara (Yahudilere), kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Eğer biz isteseydik o kişiyi delillerimizle yüceltirdik. Fakat o dünyaya saplanıp kaldı, hevesinin peşine düştü. İşte böylesinin hali, kovsan da bıraksan da hep dilini çıkarıp soluyan köpeğin haline benzer. Ayetlerimizi yalan sayan topluluğun durumu işte böyledir. Şimdi sen bu kıssayı anlat, umulur ki iyice düşünürler." (el-A'râf 7/175-176). Burada bilgili olan bu zatın şahsında dini, dünyevi çıkarları uğrunda feda etmekten çekinmeyen, bilgisiyle amil olmayan saptırıcı tipolojilerin iki özelliği ortaya konulmaktadır. Birincisi ayetlerden sıyrılıp ayrılmak, diğeri de ebedilik düşüncesinden hareketle yeryüzüne yönelerek arzularını tanrılaştırmasıdır.

Bazı ayetlerde olumsuz anlam yüklenmeksizin kendilerine danışılan kimseleri ifade etse de (Yûsuf 12/43; en-Neml 32/28-29, 32) mele', çoğunlukla kötü ve olumsuz özelliklere sahip olanları tanımlamaktadır. Yani insanlık tarihinde danışmanlığını iyi yönde yapanlar, topluma hayrı ve iyiliği dokunanlar istisna olmak kaydıyla mele grubunu oluşturan şahsiyetlerin negatif vasıflara sahip oldukları haber verilmektedir. Bu özellikler arasında peygamberlerin davetini reddedip inkârcı ve alaycı olmaları (el-A'râf 7/66; Hud 11/27, 38; el-Mü'minûn 23/33), halka karşı zalim (el-A'râf 7/103; Yûnus 10/83), kibirli (el-A'râf 7/75, 88; el-Mü'minûn 23/46), aşağılayıcı (Hud 11/27), hakikati kabul etmeme hususunda inatçı (Sâd 38/6), sahip oldukları zenginlikleriyle şımarıp azgınlaşmaları (Yûnus 10/88; el-Kasas 28/32) yer almaktadır.

Kur'an'da yönetici grubunu ifade eden ve toplumda söz sahibi olan mele' topluluğu, Firavun gibi yöneticilerle birlikte zikredildiğinde yöneticinin yanında yer alan, zaman zaman görüşüne başvurulmuş, politikaların uygulanmasında var gücüyle çalışan, menfaatinin gereği olarak her şeyi yapanlardır. Kötülüğün sembolü olarak ifade edilen Firavun ve melesinin Kur'an tarafından mücrimler olarak nitelenmesi itikâdî anlamda inkârcıları ifade eden bir kavram olduğunu göstermektedir. Ayrıca inkârcı insan ve toplum tipolojisinin önde gelen örneklerinden birisi olan Firavun ve ailesinin benimsemiş olduğu inanç biçiminin, yaşam tarzının, diğer insanlara davranış şeklinin mücrimlik damgasını almanın göstergesi olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Mütref/Önder

Mücrim kavramıyla ilişkili olarak ele alınan topluluk isimlerinden birisi de mütref'tir. Mütref, bol nimetler içerisinde yaşam süren, bu nimetleri kendisine veren Allah'ın istediği doğrultuda tasarrufta bulunmayıp helake uğrayan, zevk ve sefa peşinde koşan, şımarık, insanlara iyiliği emrederek ve kötülükten sakındırarak olumlu anlamda misyon yüklenmeyen, dünyayı ahirete tercih edip, ahiret ve hesap yokmuş gibi davranan, ahlaki anlamda da hiçbir endişe taşımadan nefsinin arzularına tabi olan kişilerdir (İbn Fâris, 1392/1972: 1/345; İbn Manzur, 1419/1998: 2/30; Esed, 2016: 231). Kur'an'da sekiz ayette geçmekte olup üçü fiil (Hud 11/116; el-Enbiyâ 21/13; el-Mü'minûn 23/33), beşi de çoğul halde isim olarak (mütrefin) (el-İsrâ 17/16; el-Mü'minûn 23/64; Sebe' 34/34; ez-Zuhrûf 43/23; el-Vâkıa 56/45) geldiği için grup, topluluk anlamına gelmektedir. Zeyd b. Ali (ö. 122/740) mütrefi nimetten dolayı tekebbür halinde olanlar (Ali, 1422/2001: 116), Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ (ö. 207/822) ise, ahirete karşılık dünyanın nimet ve lezzetlerini tercih edenler şeklinde nitelemektedir (Ferrâ, 1403/1983: 2/30-31). Râgıb el-İsfahânî (ö. V/XI. yüzyılın ilk çeyreği), mütref'i Mü'minûn suresinin 33. Ayetinden hareketle dünya hayatında kendilerine nimet, imkân, refah verilen kodaman grup olarak tanımlar. Fecr suresinin 15. Ayetindeki "Rabbim denemek için bir insana iyilik edip, nimet verdiği zaman" ifadesinde geçen kişilerden kastın da mütrefler olduğunu belirtir (İsfahânî, ts: 74). Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944) bunların zenginler, önderler ve müstekbirler olarak farklı şekillerde tanımlandığını belirterek her üç kavramın da aynı manaya geldiğini ifade eder (Mâtürîdî, 2005: 7/21). Ebû'l-Leys Nâsır b. Ahmed es-Semerkindî (ö. 373/983) cebbârîn/zorbalar (Semerkandî, 1413/1993: 2/263), Elmalılı da "devletliler" şeklinde iktidarı ve ekonomik imkânları ellerinde bulunduranları mütrefler olarak açıklar (Elmalılı, 1999: 5/326).

Kur'an mütrefin mücrimlerden oluşundan şu şekilde bahseder: "Sizden önceki toplumlar içinde yeryüzünde bozgunculuğu önleyecek birikimli kimseler bulunsaydı ya! Onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kesim bunu yaptı. Zulmedenlerse içinde şımartıldıkları refahın peşine düşüp mücrimler oldular." (Hud 11/116). Bu ilahi kelamda geçmiş milletler içerisinde bozgunculuktan halkı engelleyecek kimselerin çıkmadığı ama çıkması gerektiği yönünde hatırlatma, uyarı ve azarlama ifadeleri yer almaktadır. Yani toplumları ifsat etmekten kurtaracak, bozgunculuğu önleyecek kimselerin gerekliliği vurgulanarak özellikle Müslümanların bu birikime sahip kimseler

olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Eğer engel olunamazsa bu toptan bir helâkın ortaya çıkmasına vesile olacaktır. Çünkü geçmiş ümmetler içerisinde az olup yeterli düzeyde aksiyon gösteremeyen insanların varlığı helâkın önüne geçememiştir. Üzerine düşen görevi yapıp bu noktada etkili olamayanların ise kurtuldukları belirtilmektedir. Zulmedenler ise kendilerine verilen nimetler vesilesiyle şırmış ve doğru yoldan sapmıştır. Böylece kendilerine uyarıcı olarak gelen peygamberlerin çağrısına uymamışlar, dünyanın ve dünyalıkların peşine düşmüşlerdir. Bunlar toplumun ileri gelenleri, liderleri olan mütreflerdir. Halk kesimi de liderlerinin izinde gitmek suretiyle peygamberlere değil, liderlerine tabi olmuşlardır. Mütrefler kendilerine verilen nimetlerle şımarıp azgınlaşınca toplumları üzerinde tahakküm kurmaya giderek onları da kendilerine uyma hususunda korkutma, zorlama, zulmetme veya onlara da bu nimetlerden tattırmak suretiyle etkide bulunmuşlardır. Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker gibi dinin temel esaslarından birisi olan, aynı zamanda da toplumların ayakta kalmasını sağlayacak olan prensibi gözetmemişlerdir. Bütün dikkat ve çalışmalarını arzu ve istek duydukları liderlik, zenginlik gibi dünyalıkları elde etmek, bolluk ve refah içinde yaşamak, müreffeh bir hayatı sürmenin sebeplerinin peşine düşmek ve bunun dışındaki şeylere sırt çevirmek için harcamışlardır. Bu davranışlarıyla hem kendilerinin hem de halk kitlelerinin mücrimler olmasını sağlamışlardır. Burada ayrıca Hz. Peygamberin ümmetine de bir uyarı yer almaktadır. O da geçmiş ümmetlerin helakine sebep olan küfrün, zulmün ve günahların yayılması gibi yollara sapmak, hidayete ve hidayet önderlerine tabi olmamak gibi durumlardan uzaklaşılmasıdır (Mâtürîdî, 2005: 6/195-196; Zemahşerî, 1418/1998: 3/245-247; Elmalılı, 1999: 2/56).

Mütref grubu inanç bakımından İslam'ın temel ilkelerine karşı tavır alan, onların yok olması için mücadele veren insan prototipini ortaya koymaktadır. Özellikle uluhiyet, nübüvvet ve mead olarak ifade edebileceğimiz bu ilkelerle mücadele içerisinde olan bu grup, rızık, takdir, kader gibi meselelerde de bir yaratıcının varlığını kabul etmeyerek sahip oldukları malı, yaşadıkları lüks ve refahı kendi elleriyle oluşturduklarını iddia etmektedirler. Böylece de kendi ellerindekilerine göz diken halk tabakasına da kendilerine tabi oldukları sürece bunlardan faydalanabilecekleri izlenimi vermektedirler. Halk kitleleri ise buldukları kötü durumun, yaşadıkları süfli hayatın bunların peşinden gitmeleri sebebiyle olduğunu düşünme yerine onlara itaat etmeye devam ettikleri sürece mütreflerin istediği ve müsaade ettikleri bir yaşamı süreceklerdir. Bu yaşam da onların dünyada ve ahirette kaybetmelerine sebep olacaktır.

Mütreflerle ilgili ayetlerden onların karakter özelliklerinin inkâr, isyan, taşkınlık, toplumların maddi ve manevi anlamda çöküşüne sebep olma ve neticede Allah'ın azabına uğramayı hak eden kişiler olmalarıdır. Ancak bunlar malca ve evlat bakımından çokça nimetlendikleri için azaba uğratılacaklarını düşünmemektedirler. Kur'ân niteliklerini ön plana çıkararak her toplumda bu türden toplulukların olabileceğini ortaya koyarak, insanların bunların olumsuz örnekliğinden etkilenmemesi noktasında uyarılarda bulunmaktadır.

Ekâbir/İleri Gelenler

Mücrim olarak nitelenen gruplardan birisi de ekâbirdir. Ekber'in çoğulu olan ekâbir; ülkenin büyükleri, liderleri, önderleri anlamına gelmektedir. Araplar kavmin ileri gelenlerini "hüm ekberü kavmihim-ekabirü kavmihim" şeklinde ifade ederler (Zemahşerî, 1418/1998: 2/393). Toplumların önünde bulunmaları, mal ve makam gücüne sahip olmaları sebebiyle ihanet, vefasızlık, hile, sadakatsizlik, çıkarları uğruna gözlerini kırpmadan insan satma, insanlara tuzak kurma ve onları sapıklığa sürükleme, batılın propagandasını yapma, küfrün davet ve önderi, Allah yolunun engelleyicisi olma, ayetleri yalanlama, Allah'a kulluk ve ibadetten kaçınma, peygamberleri ve inananları yurtlarından çıkarma tehdidinde bulunma gibi her türlü olumsuz davranışlar içerisinde bulunmaktadırlar (Zemahşerî, 1418/1998: 2/393; Râzî, 1401/1981: 13/183-184; Akyüz, 1998: 278-284).

Mücrim kelimesine muzâaf olarak kullanılan ekâbir, Kur'ân'da şöyle anlatılmaktadır: "Bunun gibi biz, her ülkede mücrimlerin/suçlu-günahkârların ekâbirine/elebaşlarına, orada entrika peşinde koşma imkânı vermişizdir. Ama onlar farkında olmadan yalnız kendilerini aldatırlar. Onlara bir ayet geldiğinde (okunduğunda), "Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız" dediler. Allah, elçiliğini kime vereceğini çok iyi bilir. Mücrimler, yapıp durdukları hileler sebebiyle, Allah tarafından bir aşağılanmaya ve çetin bir azaba uğratılacaklardır." (el-En'âm 6/123-124).

Her toplumda Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimetleri, makam ve mevkileri, entrika, kötülük, inkâr, peygamberlere karşı gelme şeklinde kötü bir biçimde ortaya koyanların, eğer peygamber gelecekse onun kendilerinden birisinin olması gerektiği, vahyin geleceği kişinin de kendi içlerinden çıkması gerektiği yönünde bir düşünceye sahip oldukları ortadadır. Bu tutumlarıyla kendilerini aldattıkları gibi lideri oldukları insanları da aldatmaktadırlar. Ancak bu durumu aldanma olarak görmemektedirler. Elmalılı Hamdi Yazır, başında bulunduğu memlekette Allah'a ve o memleketin halkına karşı kötülük eden, hilekârlıkla entrika çeviren ekâbir mücrimlerin aldattıkları vatandaşların şahsında aslında yine kendileri olduğunu belirtir. Çünkü halkın uğradığı zararları, aldanmaları kendilerinin zararları ve aldanmalarıdır. Halkın zararı, memleketin zararıdır ve memleketin zararı ise

herkesten evvel başında bulunanların zararlıdır. Ülkenin huzuru, insanların mutluluğu aynı zamanda kendilerinin yani yöneticilerin, liderlerin huzur ve mutluluğu olacaktır (Elmalılı, 1999: 3/548). Yoksa ihanet etme, hile, tuzak kurma gibi eylemlerin Allah'ı etkilemesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Çünkü böyle çirkin tuzak kuranlar, kurdukları tuzaklara mutlaka kendileri düşerler (Fâtır 35/43). Nasıl ki her türlü imkân kendilerinde bulunuyorsa peygamberlik denilen imkân, nimet de kendilerine verilmelidir. Çünkü toplumun ileri gelenleri, önderleri olmaları bunu gerektirmektedir. Diğer toplumların ekâbirleri bu düşünceye sahip olduğu gibi Mekke toplumundaki ekâbirler de aynı tavır içerisinde olmuşlardır (Elmalılı, 1999: 3/547-548).

Bu ayette anlatıldığı gibi ekâbirler de diğer önderler gibi kendilerini üstün görüp sahip oldukları imkânları hem kendilerinin hem de toplumlarının sapıtması yönünde kullanmaktadırlar. Allah'ın göndermiş olduğu elçilere karşı küçük görme, alaya alma biçiminde bir tavır içerisinde bulunarak eğer peygamberlik verilecekse bunun da kendilerinin hakkı olduğunu belirtmektedirler. Taşındıkları düşünce ve inanç, yaptıkları davranışlar neticesinde Allah katında alçaklığa, küçüklüğe, değersizliğe, hem dünyada hem de ahirette azaba uğratılacaklardır. Bu, küfür ehlinin ulaşacağı bir sonuçtur ve bütün bunlar mücrimliklerdir.

MÜCRİMLERİN İNANÇ VE DAVRANIŞ BİÇİMLERİ

Kur'an'da mücrimlerin dini anlamda en büyük suçu işleyenler olarak ifade edildikleri görülmektedir. Bu suçlar arasında şirk, nifak, ayetleri ve nübüvveti inkâr, peygamberlere ve mü'minlere zulüm, kibir, aşağılama ve alay etmek, ahiretin varlığını kabul etmemek, Hz. Lût'un kavminin işlediği fiil vb. saymak mümkündür.

Allah'a Şirk Koşmak

Kur'an'da inanç noktasından Allah'a karşı işlenen en büyük zulüm (Lokmân 31/13), iftira ve affedilmeyecek suç (en-Nisâ 4/48, 116), cenneti haram kılan ve cehennemlik yapan eylem (el-Mâide 5/72); hadislerde de insanları helak eden en büyük günahlar (Buhârî, "Edeb", 6; Müslim, "İmân", 141-145; Tirmizî, "Tefsîrü'l-Kur'an", 18; Nesâî, "Tahrîm", 4) arasında sayılan şirk, mücrimlerin işlemiş oldukları fiiller arasında yer almaktadır. Merkezine tevhidî alan İslam, bu ilkeyi zedeleyen her türlü düşünce, inanç ve davranışın karşısında yer alarak tek Allah'a boyun eğmeyi prensip olarak ortaya koymaktadır.

Şirk; Allah'a ulûhiyetinde, rubûbiyetinde, sıfat ve fiillerinde ortak koşmak demektir (İbn Kayyim, 1994: 140). Yani Allah'a ait olan ilahlık hakkında başkalarını kendisine ortak koşarak ait olduğu, yerine konulması gereken şeyde başkaları pay sahibi kılınmış olmaktadır. Kur'an'da Allah'ın varlığından çok birliği üzerinde durulması beşer tarihinin iyi bir sınav veremediğinin göstergesidir (Ulutürk, 1990: 27-30).

Hz. Peygamber bir hadislerinde şirki; "insanın, yaratana ortak (nidd) koşması" olarak tarif eder (Müslim, "İmân", 141). Şemsüddin Osman ez-Zehebî (ö. 748/1348) insanın kendisini yaratan Allah'a ortak koşmasının şirk olduğunu belirttikten sonra ortak koşulan şeylerin cansız varlık türünden taş, güneş, ay, yıldız; canlı olarak insan, peygamber, şeyh, melek gibi çeşitli olabileceğini ifade eder (Zehebî, 1418/1997: 9).

Kur'an'da büyük ve küçük günah şeklinde ayırım bulunmakla birlikte hangi günahın büyük hangisinin küçük olduğu noktasında bir belirleme yoktur: " (Yapmaktan) nehyedildiğiniz büyük günahlardan (kebâir) sakınırsanız sizi bağışlar ve güzel bir yere girdiririz." (en-Nisâ 4/31). Burada insanın büyük günahlardan sakınması halinde cennete gireceği müjdesi verilmektedir. "Günahın ve fuhşuyatın büyüklerinden sakınanlara gelince-küçük günahlar hariç (lemem)- rabbin bağışlaması geniş olandır." (en-Necm 53/33; eş-Şûrâ 42/37-39). Burada da bir önceki ayette olduğu gibi büyük günahlardan sakınılması halinde bağışlanma durumunun varlığı ortaya konulmakta ancak hangisi veya hangileri olduğu belirtilmemektedir.

Hadislere bakıldığında hangi günahın küçük hangisinin büyük olduğuyla ilgili tanımından ziyade neler olduğuyla ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır. Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Yedi helak edici şeyden sakının. Sahabe: Onlar nelerdir? Dedi. Hz. Peygamber: Allah'a şirk koşmak, sihir, Allah'ın öldürülmesini yasak kıldığı cana kıymak-haklı olma hali müstesna-, yetim malı yemek, faiz almak, savaşta kaçmak, iffetli mü'mine kadınlara iftira atmak." (Müslim, "İmân", 145). Başka hadislerde de burada sayılanların dışında açlık korkusuyla evladını öldürmek, komşunun hanımıyla zina etmek, ana-baba hakkını gözetmemek, yalan şahitlik yapmak, yalan konuşmak, kişinin anne-babasına sövmesi gibi durumlar da sayılmaktadır (Buhârî, "Edeb", 6; Müslim, "İmân", 141-145; Tirmizî, "Tefsîrü'l-Kur'an", 18; Nesâî, "Tahrîm", 4).⁵ Bunların dışında kalanlar ise küçük günahlardan sayılmaktadır.

⁵ Zehebî, büyük günahlarla ilgili kaleme aldığı *el-Kebâir* adlı eserinde sayıyı 66'ya kadar çıkarmaktadır. Sadece hadislerden değil, ayetlerden de hareketle böyle bir tespitte bulunmaktadır. bk. Zehebî, *el-Kebâir*, 9-127. Büyük günah olması ihtimal dahilinde olanları ise 46 madde olarak hadislerden hareketle ayrıca belirtmektedir. *el-Kebâir*, 128-138.

Sahabeden de büyük günahların sayısının olup olmadığı noktasında farklı görüşler belirtilmektedir. Sayısal olarak ifade edenlere göre dört, yedi, dokuz, on bir ve yetmiş arasında değişmektedir. Sayı belirtmeyenler ise, Allah'ın Kur'an'da yasakladıklarının büyük günah, peygamberin yasakladıklarının ise küçük günah olduğunu belirtmektedirler. Şirk ise büyük günahlar içerisinde en başta gelmektedir (İbn Kayyim, 1994: 136).⁶

Kelam ilminde de günahların büyük ve küçük olup olmaması ve bunların kapsamına hangilerinin girdiği tartışılmıştır. Ancak şirk hiç tartışmasız bir şekilde büyük günahlar arasında yer almıştır (Kâdî Abdülcebbar, 1416/1996: 633; Zemahşerî, 2020: 65-66; Sâbûnî, 1969: 147).

Mücrimlerin şirk koşanlar olduğunu Allah şöyle ifade etmektedir: وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءٌ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ “Kıyamet koştugu gün, mücrimler ümitsiz ve şaşkın kalacaklar. Allah'a ortak koştukları arasında hiç şefaathçileri olmayacak, zaten kendileri de ortak koştuklarının tanrılığını reddedecekler.” (er-Rûm 30/12-13).

Allah mücrimlerin bu dünyada putlara taptıkları şeyler hususunda ahirette ümitsizliğe düşeceklerini belirtir. Çünkü onlar putlara; “Bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz” (ez-Zümer 39/3), “Bunlar Allah katında bizim aracılarımız” (Yûnus 10/18) şeklinde yaklaşıyorlardı. Putlar ahirette onların aleyhinde şahitlik ettiklerinde, onlara lanet okuduklarında, onları inkâr ettiklerinde ve onlardan uzaklaştıklarında onlar, putlara bu tapmaktaki gayeleri olan şefaate ulaşamayacaklar. Böylece her türlü iyilikten ümitsiz kalacaklar, yaptıklarından dolayı rezil olacaklar ve ne yapacağını bilemez bir halde şaşırılmış bir vaziyette kalacaklardır. Putlar onların kendilerini şefaathçi kabul etmelerini reddedecek, onlar da putları reddedecek ve böylece Allah'ın şu hükmü gerçekleşecek: “Sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımayacak, birbirinize lanetler yağdıracaksınız.” (el-Ankebût 29/25). Mücrimler ahirette gerçek ilahın Allah olduğunu anlayıp ortak koştuklarından uzaklaşacaklar, Allah'ın ilahlılığını ikrar edecekler ancak bu durum kendilerinin kurtuluşuna bir fayda sağlamayacaktır. Bu da bir bunalımın içerisine düştüklerinin bir göstergesidir. Çünkü dünyada iken yardımı umulan bir varlığın ahirette yeri ve zamanı geldiğinde hiçbir şekilde fayda sağlamaması, hatta kendilerini kabullenmemeleri bu durumu ortaya koymaktadır.

Nifak İşlemek

Nifak, münafığın işlediği fiil olup, şeriatın dışına çıkmayı ifade etmektedir. Dili ile iman ettiğini söyleyip, kalbindeki küfrünü gizleme anlamına gelmektedir. Aslında nifak kelimesinin türediği fiil olan نَفَقَ “çıkma” ve “gizlemek” anlamlarını ihtiva etmekte olup imanın kendisinden çıkması veya gizlice imandan çıkmayı ifade ederek kişinin her iki anlamda da imandan uzaklaşmasını ifade eder (İbn Fâris, 1392/1972: 5/454-455; Isfahânî, ts: 502; Cürçânî, 1985: 315). İbn Manzûr, bir taraftan İslâm'a girip diğer taraftan çıkmayı ifade etmesi bakımından nifak kelimesinin daha önceden Araplar tarafından kullanılmadığını, bu şekildeki isimlendirme ve kullanımın İslâmî olduğunu belirtir (İbn Manzûr, 1419/1998: 14/244).

Nifak, iman ve küfürle birlikte üçlü inanç kategorisi içerisinde değerlendirilse de aslında Kur'an açısından bakıldığında küfür ve nifak arasında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Nifak küfrün özel bir türü olarak zikredilmektedir. Neticede nifak küfürle aynı şeyi ifade etmektedir (en-Nisa 4/145; el-Mâide 5/41; el-Hadid 57/13-14; et-Tahrim 66/9). İbn Manzûr ve Kefevî de küfrü, inkâr, cuhûd, inâd ve nifak olarak kısımlara ayırarak nifakın küfrün bir çeşidi olduğunu belirtmekte ve her kim de bunlardan birisi ile ölürse kesinlikle affedilmeyeceğini belirtmektedirler (İbn Manzûr, 1419/1998: 14/244; Kefevî, 1419/1998: 764-765).

Kelam tarihinde büyük günah işleyen (mürtekb-i kebare) durumuyla ilgili yapılan tartışmalarda Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) tarafından büyük günah işleyen mü'mini ifade etmek için kullanılan münafık (Kâdî Abdülcebbar, 1416/1996: 714-715; krş: Sâbûnî, 1969: 140) kavramıyla Kur'an'ın kastettiği tamamen farklıdır. Hasan-ı Basrî günah işleyeni iman dairesi içerisinde tutmak suretiyle “münafığın alameti üçtür” (Buharî, “İmân”, 24; Müslim, “İmân”, 106-108) şeklinde Hz. Peygamber'den gelen rivayete dayanmakta ve kişinin imanı ile amelînin birbirinden farklı olması anlamında değerlendirmektedir (İbnü'l-Murtazâ, 2018: 24).

Kur'an'da mücrimlerin münafık oldukları ve nifak eylemini gerçekleştirdikleri şöyle ifade edilmektedir: لَا تَعْتَدُوا فَذَّ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنْ نَعَفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ “Mazeret ileri sürmeye kalkmayın. İman ettiğinizi söyledikten sonra inkârcılığımızı açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmını affetsek de, diğer bir kısmını mücrimler oldukları için azaba uğratacağız.” (et-Tevbe 9/66). “..içinizden bir kısmını affetsek de..” ifadesinin münafık iken daha sonra iman edip o hal üzere ölenleri kapsamına aldığı belirtilmekte ve imanlarından dolayı geçmiş günahlarının bağışlanacağı bildirilmektedir. Mücrimlerin ise affedilmeyeceği, çünkü nifak fiilini işlemeye devam ettikleri belirtilmektedir. Bir önceki ayette de bunların Allah'ı, ayetlerini ve peygamberi ile alay ettikleri bildirilmekte, bu eylemlerin küfür alameti olduğu ve affının imkânsız olduğu ortaya konulmaktadır. Mücrimlerin

⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *ed-Dâu ve'd-devâu*, 136. Ayrıca İbn Kayyim el-Cevziyye, sahabe dışında başka âlimlerin yapmış olduğu büyük ve küçük günah tanımlaması ve örnekleri üzerinde de detaylı bir şekilde bahsetmektedir. Bk. *ed-Dâu ve'd-devâu*, 136-137.

işledikleri cürmlerinin Allah'ı ve ayetlerini inkâr ve Hz. Muhammed'i ta'n etmeleri olduğu, bunu da münafıkça bir tavır içerisinde yaptıkları ve affedilmelerinin imkânsız olduğu açıkça ortadadır (Taberî, 1422/2001: 11/547-548) .

Yukarıdaki ayet Tebük Gazvesi'nde münafıklarla Hz. Peygamber arasındaki yaşanan olaya değinmekte olup onları mücrimler olarak nitelemektedir. Münafıklardan bir grup Hz. Peygamber'in ordusu içerisinde gazveye katılmış, Hz. Peygamberi küçümsercesine kendi aralarında alay konusu yaparak "şu adama bakın, Şam'ın köşklerini ve kalelerini fethetmek istiyor" şeklinde konuşuyorlardı. Allah peygamberini durumdan haberdar edip Hz. Peygamber de onlara kendisi hakkında söylediklerini bildirince "Ey Allah'ın nebisi! Biz ne sen ne de ahabın hakkında konuşuyoruz. Yolculuğu kısaltmak ve sıkıntısını atmak için kendi aramızda eğleniyoruz" dediler. Bunun üzerine "Onlara (bu durumu) soracak olursan biz kendi aramızda birbirimizle eğleniyoruz, derler. Allah, ayetleri ve peygamberi ile mi alaya alarak eğleniyorsunuz, de?" şeklindeki uyarı geldi. Devamında da mazeret ileri sürmemeleri gerektiği belirtilerek bu davranışlarından tövbe edenlerin bağışlanacağı belirtilmiş, ama hala eski inanç ve davranış içerisinde bulunanların kesinlikle affedilmeyeceği vurgulanmıştır (Zemahşerî, 3/63-64; Esed, 1420/1999: 1/368).

Peygamberleri ve Ayetleri Yalanlamak

İnsanın dünyada varoluşunun bir amacı bulunmakta olup o da imtihan edilmesidir. Allah dünya imtihanında insanlara pozitif anlamda her türlü desteği vermiştir. Bu desteklerden birisi ise peygamberlerdir. İnsanlığın mutluluğu, doğruya ulaşması, fikren, ahlaken yücelebilmesi için peygamberlik kurumuna ihtiyacı vardır. İnsanlık tarihi boyunca her topluma, kendilerini hidayete, doğru yola, iyiye ve güzele çağıran peygamberler gönderilmiştir. Bu hususa Kur'an'da şöyle değinilmektedir: "وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ" "Her ümmetin bir resulü vardır..." (Yûnus 10/47), "وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا" "Ant olsun ki biz, her ümmete kendi içlerinden resul gönderdik..." (en-Nahl 16/36). Her topluma gönderilen elçilere emirler ve yasaklar bağlamında vahiyler gelmiştir. "وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ" (Ey Muhammed!) Senden önce gönderdiğimiz her resule, 'Benden başka ilah yoktur; bana kulluk edin.' diye vahyettik" (el-Enbiyâ 21/25; krş; Yûsuf 12/109; en-Nahl 16/43; eş-Şûrâ 42/3) şeklindeki hitap bunu ortaya koymaktadır.

Kur'an'da Allah'a imandan sonra peygamberlere iman etmenin gerekli olduğu, bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamanın ve getirdikleri vahiyleri kabul etmemenin, inkârı gerektiren bir küfür olduğu belirtilmektedir (el-Bakara 2/285; en-Nisa 4/150-151). Peygamberlerden birinin veya tamamının reddedilmesi bizzat Allah'ın reddi ve inkârı anlamına gelmektedir. Çünkü elçiyi ve bildirdiklerini kabul etmemek bizzat onları göndereni reddetmek anlamına gelmektedir. Allah'ı kabul etmemek de en büyük küfürdür.

Mücrimlerin eylem biçimlerinden birisinin peygamberleri yalanlamak olduğu hakkında Kur'an'daki ifade şöyledir: "Eğer seni yalanlarsa (onlara) de ki: Rabbinizin rahmeti sonsuzdur, ama mücrimler topluluğundan azabı da engellenmez." (el-En'âm 6/147). Bu ayette Hz. Peygamberin kendisini peygamber olarak tasdiklememelerinin muhataplarının mücrimler olarak nitelenmelerini gerektireceği vurgulanmaktadır. Bu davranışın sahibine getireceği sadece azaptır. Ve bu da kesinlikle muhatabının başına gelecektir.

Peygamberlerin mücadele etmek zorunda kaldığı birtakım güçler bulunmaktadır. Her peygamber her ne sebeple olursa olsun, hakkın karşısında duran, hakikatin sesine kulak vermeyi reddeden, insanları saptırmaya çalışan şeytani güç ve şahsiyetlerin maddî ve manevî düşmanlıklarıyla mücadele etmek ve onların bu tavırlarına karşı koymak durumunda kalmıştır. "Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yarattık. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabb'in dileseydi bunu yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak." (el-En'âm 6/112). Mâtürîdî "Biz, her peygamber için düşman yarattık" ifadesinin ilk planda bakıldığında 'düşmanların Allah tarafından peygamberlere karşı oluşturulduğu' gibi bir anlamın ortaya çıkabileceği ve bunun da sıkıntılı bir durum yaratacağından hareketle iki anlama gelebilecek şekilde yorumlanması halinde bu durumdan kurtulanacağını belirtir. Birincisi, biz her peygamber için her düşmanın düşmanlığını yarattık demektir. Buradaki "ca'l" fiili Allah'ın yaratması anlamına gelir. Çünkü "ca'l" fiili Kur'an'da Allah'a nispet edildiği her yerde "yaratmak" anlamına gelmektedir. İkincisi, Allah onları dostluk fiilini yapmaya muvaffak kılmadı anlamına gelebilir, çünkü Allah onların düşmanlık fiilini dostluk fiiline tercih edeceklerini biliyordu (Mâtürîdî, 2005: 4/221). Zemahşerî ise, peygamber düşmanlarının düşmanlıklarının engellenmemesi olarak yorumlamaktadır. Çünkü imtihanın gereği olarak Allah'ın bu şekilde hareket etmesinde peygamberler açısından sebat, sabır, ecir ve mükafaat gibi durumların ortaya çıkması, şer güçler açısından ise kendi özgür iradeleri ve tercihleriyle küfrü seçmeleri ve neticesinde de azap, ateş gibi durumla karşılaşmaları sağlanmaktadır (Zemahşerî, 1418/1998: 2/389).

Peygamberlere düşmanlık eden gruplardan birisinin de mücrimler olduğunu Kur'an haber vermektedir: "İşte bunun gibi her peygambere karşı, mücrimler içinden bir düşman çıkardık. Ama yol gösterici ve yardımcı olarak Rabb'in yeterlidir." (el-Furkân 25/31). Burada ifade edilen düşmanlık peygamberlerin getirdiği dine olabileceği gibi bizzat peygamberlerin şahsına da olur. Dinde düşman olduğunda bütün inkarcılar, onlara dinde muhalif oldukları için

düşman olurlar. Şahsiyet bağlamında ele alındığında da kendisini peygamber olarak ifade eden hiçbir kimse olmasın ki karşısında onu öldürmeye çalışan, savaşan firavunlar olmasın (Mâtürîdî, 2005: 8/23). Burada diğer peygamberlere kavimleri tarafından karşı çıktığı ve düşmanca tavırlar sergilendiği belirtilmek suretiyle Hz. Peygambere de kavminin ileri gelenleri, suça batmış günahkarlarının düşmanlık göstereceği, yeni dinin yayılmaması noktasında ellerinden gelen çabayı gösterecekleri belirtilmekte, bu yolda Allah'ın kendisini koruyacağı ve davasının zaferle sonuçlanacağı vurgulanmaktadır.

Peygamberlere düşmanlık yapanlardan bir grubun mücrimler olduğu gibi peygamberlere indirilen ayetleri inkâr edenlerin de mücrimler olduğunu Allah şu şekilde belirtmektedir: “Gerçek şu ki, ayetlerimizi yalanlamaya kalkışan ve onlara tepeden bakan kimselere göğün kapıları açılmayacak ve onlar halatın iğne deliğinden geçebilmesinden daha kolay cennete giremeyeceklerdir. Mücrimleri işte böyle cezalandırırız. Cehennem onların hem dinlenme yeri hem de örtüleri olacaktır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız.” (el-A'râf 7/40-41), “Allah hakkında yalan uyduran veya O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimse var mıdır? Mücrimlerin kurtuluşu yoktur.” (Yûnus 10/17; es-Secde 32/22; el-Câsiye 45/31).

İtikadi açıdan Allah'a iftira atma ve ayetlerini yalanlama gibi davranış içerisinde bulunanlar mücrimlerdir. Ayetlerden kastın ilahî kitaplardaki pasajlar, Kur'an'ın ayetleri olabileceği gibi, peygamberlik delilleri, yeniden dirilişin delilleri veya tabi nesnelere ve doğanın işleyişindeki mükemmellikten hareketle Allah'ın birliğinin delilleri anlamına gelmesi de mümkündür. Çünkü Allah'ın ayetlerinin kitabî olanları olduğu gibi kevnî olanları da vardır. Birçok ayette insanların özellikle tabiata ve içindekilere dikkatleri çekilmekte, tabiatın kendi kendine işlemediği, olayların sebep-sonuç ilişkisi içerisinde meydana gelmesini sağlayan bir yüce varlığın mevcudiyetinin olduğu düşüncesine ulaşılabileceği vurgulanmaktadır (el-Mülk 67/3). Eğer insan tabiattaki olayların meydana geliş nedenini yine tabiata yüklerse bu durumda kevnî ayetleri anlamama ve yalanlama konumuna düşmektedir. Ayrıca evrendeki nizamı mutlak bir mekanizm olarak görüp bu işleyişin kendi kendine gerçekleştiğini düşünmek de doğru değildir. Âlem belirli kanunlara göre işlemektedir. Ancak bu işleyişinde kesinlikle Allah'tan bağımsız değildir. Allah gerektiğinde var olan düzeni alt üst edip bozmaya da güç yetirir (el-Furkân 25/45-46; el-Kasas 28/71-72; eş-Şûrâ 42/33).

Ahireti İnkâr Etmek

Ahirete inanma, İslâm'ın üç temel inanç esasından birisidir. Mücrimler Allah'a ortaklar koşan, peygamberlere karşı gelip getirmiş oldukları ayetleri yalanlayıp inkâr ettikleri gibi ahireti ve ahiretle ilgili hususlar olan hesap, cennet ve cehennemin varlığını da kabul etmemektedirler. Ahireti inkâr durumu şöyle bildirilmektedir: “Hakkı inkâr edenlere gelince şöyle denilecek: Âyetlerim size okunur değil miydi? Ama siz kibre kapıldınız ve mücrim bir topluluk oldunuz. Allah'ın vâdi gerçektir, kıyamet konusunda da bir kuşkuya yer yoktur, denildikçe, ‘Kıyamet nedir bilmiyoruz, biz bu konuda zannetmenin ötesinde bir şey yapamayız, kesin bir bilgiye sahip değiliz’ dediniz.” (el-Câsiye 45/31-32).

Mücrimlerin cehennemin varlığını inkâr ettikleri de bildirilmektedir. “Mücrimlerin yalan söyledikleri cehennem işte bu.” (er-Rahmân 55/43). Mücrimler inkârları nedeniyle cehenneme girdiklerinde varlığını kabul etmedikleri cehennemi açıkça göreceklerdir. Çünkü peygamberlerin haber olarak bildirdiklerini kabul etmemişler, onların doğruluğunu inkâr etmişlerdir. Beş duyu ile idrak ettiklerinde ise artık bundan kaçışın olmadığını da anlamış olacaklardır. Buradaki ifade aslında onlar açısından azarlanma, kınanma, aşağılanma ve tahkir edilme anlamlarını da içerisinde barındırmaktadır.

İnsanları Doğru Yoldan Saptırmak

Toplumların önderleri konumunda olan mücrimlerin kendilerine tabi olanları Allah'ın birliğinden uzaklaştırdıkları ve peygamberlerin davetine engel olarak saptırmalarına sebep oldukları Kur'an'da açıkça ifade edilmektedir. “Andolsun Allah'a, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü sizi âlemlerin rabbiyle eşit tutuyorduk. Bizi mücrimlerden başka saptıran olmadı.” (eş-Şuarâ 27/97-99). Bu ayette, kıyamet gününden bir sahnede mücrimlere tabi olanlar, dünyadayken ilah gibi kabul edip hizmet ettikleri, sözlerini ve davranışlarını tartışmasız bir biçimde otorite kabul ettikleri, kendilerine her türlü arz ve takdimde buldukları dini ve dünyevi liderlerine nasıl bir tavır takınacakları anlatılmaktadır. Ahirette halk, önderlerinin kendilerini saptırmış ve helak olmalarına sebep olduklarını anlayınca, bu duruma düşmelerinin sorumlusu olarak onları görecekler ve onlara lanette bulunacaklardır.

İnsan Onurunu Zedeleyen Çirkin Fiil İşlemek

Faillerinin mücrim olarak nitelenmesine sebep olan işlerden birisi de dinen gayr-ı meşru, ahlak bakımından çirkin ve uygun olmayan davranışlar içerisinde yer almaktır. Mâtürîdî “fahişe” olarak nitelenen bu davranışın, şiddetle yasaklanan ve büyük yasaklara konu olan fiil olmasından dolayı olduğunu ve bir fiilin “fahişe” olarak

bilinebilmesinin akıl ve o konuda gelen dini bir delille olmak üzere iki yolla mümkün olduğunu belirtir. Özellikle Hz. Lût'un kavminin (Sodom) kendi diliyle haddi aşan mücrimler olarak nitelenmesini üç şekilde değerlendirir. Birincisi, bir şeyi çokça yapmak anlamında olup Hz. Lût'un kavmi o ahlaksızlığı çok yapmışlardır. İkincisi, Allah'ın verdiği nimetleri zayıf etmelerinden dolayıdır ki, Allah onlara nimet ve lütuf olarak eşler vermiş onlar ise o eşleri bırakıp onların yerine olmaması gerekenleri (erkekleri) koymuşlardır. Üçüncüsü de, belirlenen sınırları aşmak olup onlar da Allah'ın kendileri için belirlediği sınırları aşmış, cinsel yönde tatminde hadsizlik yapmışlardır (Mâtürîdî, 2005: 4/399-400, 488-489; krş. Zemaşerî, 1418/1998: 2/469-470).

Kur'ân'da Hz. Lût'un kavminin inkârcıları tarafından insan onurunu yerle bir eden ve ayaklar altına alan, erkekler arasındaki ilişkinin fahişe olarak ifade edildiği ve bu fiili işleyenlerin de insan fitratıyla uyuşmayan bir yola girdikleri için mücrim olarak nitelendikleri görülmektedir. “Ve Lût'u [hatırlayın ki], hani o kavmine şöyle demişti: “Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı iğrençlikleri mi işleyeceksiniz? Kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Bilakis, siz gerçekten ölçüyü aşan bir topluluksunuz! Fakat kavminin cevabı yalnızca şu oldu: Ülkenizden onları sürün! Besbelli, bunlar kendilerini temize çıkaran insanlardır. Bunun üzerine o'nu ve geride kalanlar arasında bulunan karısı dışında yandaşlarını kurtardık. Bu arada, [helak edici] bir yağmur yağdırdık berikilerin üzerine: İşte görün, mücrimlerin başına geleni.” (el-A'râf 7/80-84; krş. el-Hicr 15/58; ez-Zâriyât 51/32).

İnananlarla Alay Etmek

Mücrimlerin Allah'a şirk koşma, nifak içerisinde olma, peygamberleri ve ahireti yalanlama, insan onurunu yerle bir edecek eylemler yapma gibi faaliyetler içerisinde bulunmalarının yanında, insanlardan iman etmelerine engel olamadıkları, doğru yoldan çeviremedikleri ile ilgili olarak da psikolojik yıpratma hareketlerine başvurdukları bir gerçektir. Özellikle kaş-göz işareti yapmak suretiyle mü'minlerle alay etmeleri bunun bir göstergesidir. Genel olarak inkârcıların davranış şekillerinden olan bu eylem biçimini Allah; “İftira atan, arkadan çekiştiren ve ayıpkusur arayanın vay haline” (el-Hümeze 104/1) diyerek kınamaktadır. Kur'ân küfür gruplarından olan mücrimleri ismen zikrederek aynı davranışı sergilediklerini şöyle ifade etmektedir: “Mücrimler (dünyada) iman edenlere gülüp dururlardı. Yanlarından geçtiklerinde birbirlerine kaş göz ederlerdi.” (el-Mutaffifin 83/29-30). Bu kimselerin inananlarla alay etmesi kendileri, ölümden sonra tekrar dirilmeye ve ahirete inanmadıkları için, hiçbir menfaat ve dünyevi karşılık beklemeksizin Hz. Muhammed'e tabi olmaları, her türlü zorluk ve sıkıntılara katlanmaları ve sahip oldukları nimet ve imkânların ellerinden çıkmasına aldırmaz etmemeleri sebebiyle bu durumu bir türlü akıllarının alamayışındandır. Yaptıkları bu hareketin kendilerine sağladığı sevinç halini “Sonra kendi çevrelerine dönerken neşe içinde dönerlerdi” (el-Mutaffifin 83/31) şeklinde ifade etmekte, mü'minleri gördüklerinde “Bunlar gerçekten doğru yoldan sapmış kimseler! Derlerdi.” (el-Mutaffifin 83/32). Kendilerince inananları sapık olarak nitelemeleri, onların atalarının dinini terk etmeleri, her türlü şiddet ve işkenceye maruz kalmaları ve zor hayat şartlarını kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum onlar için sapıklık içerisinde olmanın birer göstergesidir. Aslında inkârcılar, kendilerinin doğru yolda olduklarını, kendileri gibi inananların ise sapıklık içerisinde olduklarını ifade ederek doğruyu ve yanlışlığı belirleme yetkisinin de kendilerinde olduğunu ortaya koymaktadırlar. Allah, onların kendilerini böyle konumlandırmalarının doğru olmadığını, “Oysa onlar, müminleri koruyup gözetmekle görevlendirilmiş değillerdi” (el-Mutaffifin 83/33) şeklinde ifade etmektedir. Yani kendi durumlarını düşünecekleri, başlarına neler geleceğiyle ilgilenecekleri yerde kendilerini iyi-kötü, güzel-çirkin, hidayet ve sapıklığın belirleyicisi olarak görmekte idirler. Allah mücrimlerin bu şekilde hareket etmelerinin küfür alameti olduğunu ve aynı şekilde kendilerinin de ahirette inananlar tarafından alaya alınacağını şöyle belirtmektedir: “O gün de müminler kâfirlere gülecekler. Koltuklarına kurulup, ‘Kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı? diye etrafa bakacaklar.’” (el-Mutaffifin 83/34-36).

MÜCRİMLERİN SONU

Yukarıda özellikleri anlatılan mücrimlerin hiç şüphesiz dünya ve ahiret hayatında karşılaşacakları bir takım durumlar vardır. Öncelikle dünya hayatında bu durumda olanların yaşamış oldukları hayatın geçici olduğu ve az bir faydalanmadan ibaret olduğu ifade edilmektedir (el-Mürselât 77/46). Yani her ne kadar kendileri dünya hayatının ve içindeki nimetlerin ebedi olacağını düşünseler de bu ahirete kıyasla çok az bir zaman dilimini kapsamaktadır. Mü'minler tarafından dost edinilmemesi gerektiği (Hûd 11/52) vurgulanarak bu şekilde bir şahsiyete sahip olanlarla inananlar arasında samimiyeti gerektiren duygu ve davranışlardan uzak durulması gerektiği ortadadır. Ayrıca Müslüman kendisine nereden ve kimden fayda ve zarar geleceğini bilerek ona göre davranış tarzını geliştirmek durumundadır. Mücrimlere karşı inananlar duygu ve davranış bakımından tutarlı bir tavır içerisinde olmalıdırlar. Aksi halde dünyada iflah olmaları, kurtuluşa ermeleri mümkün değildir (Yûnus 10/17). Çünkü inkârcılar inanç ve davranış bakımından kendilerine küfrü bilinçli bir biçimde akide ve hayat tarzı olarak belirlemişlerdir. Bu nedenle Allah'ın kendilerinden intikam almasını ve helak edilmelerini kendi hür tercih ve iradeleriyle sağlamışlardır (el-A'râf 7/84; en-Neml 27/69; es-Secde 32/22; ed-Duhân 44/37).

Mücrimlerin yeniden dirilişi inkâr etmeleri sebebiyle haşr halinde bu psikolojileri beden dillerine yansıyacak olup gözleri şaşkınlıkta olacak şekilde korkmuş bir halde dirileceklerdir (Tâhâ 20/102). Ahirette Allah'ın rahmetinden tamamen ümitlerini kesmiş bir vaziyette boyunları bükük, çaresiz bir durumda olacaklardır (er-Rûm 39/12; es-Secde 32/12). İşlemiş oldukları günahları o kadar çoktur ki bu durumun farkında olacaklar (el-Kasas 28/78), amel defterleri açıldığında içindeki kaydedilmiş kötü amellerinden dolayı korkuya kapılmış olacaklar (el-Kehf 18/49), bukağullarla bağlanacaklar (İbrahim 14/49), grup grup cehenneme sevk edileceklerdir (Meryem 19/86; Yâsîn 36/59). Dış görünüşleri ve simaları kendilerinin nasıl bir kötü durum içinde olacaklarını ortaya koyacak, perçem ve ayaklarından tutulmak suretiyle cehenneme atılacaklardır (er-Rahmân 55/41). Azapları süreklileri olup kesintisiz bir şekilde devam edecektir (Yûsuf 12/110; ez-Zuhruf 43/74; el-Kamer 54/47). Azaptan kurtulmak için dünyada sahip oldukları evlatları, eşleri, kardeşleri, kabileleri ve malı mülkü namına ne varsa hepsinden vazgeçmeyi, onları feda etmeyi isteyecekler ama burada dünyada olduğu gibi kaçacakları, istedikleri gibi hareket edip kurtulacakları bir ortam olmayacaktır (el-Meâric 70/11-14).

SONUÇ

İslam'ın temel kaynakları Kur'ân ve sahih sünnettir. Özellikle inanç esaslarının tespiti açısından ise Kur'ân en önde gelmektedir. Sahih sünnet ise bu esasların desteklenmesi, açıklanması ve anlaşılması noktasında önemli fonksiyon icra etmektedir. İnananlar açısından Kur'ân'ı ve sahih sünneti doğru anlamının yollarından birisi de kavramlarını bilmekten ve onları doğru anlamlandırmaktan geçmektedir. Bu kavramlardan birisi de mücrimdir. Mücrim, Kur'ân'ın başından sonuna kadar geçtiği yerlerde kâfir, müşrik ve münafık gibi inkârcı insan tipolojisini ortaya koymaktadır. Çünkü inanç ve davranış biçimleri, insanlara karşı tutumları, mü'minlerle ilişkileri, dünyada karşılaştıkları akıbet, ahirette de başlarına gelecek olan durumlar bunu göstermektedir. İlişkili oldukları Firavun ve melesi, mütref ve ekâbirler de inanç bakımından olumsuz; güzel ahlaki öğretileri benimseme açısından ise negatif örneklik oluşturmuş gruplardır. Tefsir kaynaklarında mücrimin anlam alanı kâfirle eşdeğer kabul görmüştür. İbn Manzûr ve Tehânevî gibi dil âlimleri de mücrimin Kur'ân'da geçtiği bütün yerlerde inkârcıyı ifade ettiğini belirtmektedir. Hadis kaynaklarında ise, cürm ve sahibini ifade eden mücrim kavramı genel olarak 'günahkâr' anlamında kullanılmıştır. Bu da Kur'ân'daki kullanımın hadislerdeki nazaran daha özel grubu yani inkârcıları ifade ettiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abbâd, İ. B. (1414/1991). el-Muhît fi'l-luğa (Thk. Muhammed Hasan Alyâsîn), Âlemü'l-Kütüb, Beyrut.
- Abdülbâkî, M. F. (1364). el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâz'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'l-Hadîs, Kahire.
- Ahmed, H. B. (1424/2003). Kitâbü'l-Ayn (Thk. Abdülhamîd Henedâvî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Akyüz, V. (1998). Kur'an'da Siyasî Kavramlar, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Ali, Z. B. (1422/2001). Tefsîrû garîbi'l-Kur'âni'l-mecîd (Thk. Muhammed Yusufuddîn), Sultan Bazar, Haydarabad.
- Altıntaş, R. (1995). Kur'an'da Hidayet ve Dalâlet, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Arpaguş, H. K. (2020). "Mücrim", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA) (31): 453-454, Ankara.
- Askalânî, İ. H. (1379). Fethü'l-bari şerhu sahihi'l-Buhari, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
- Aynî, B. (2006). Umdetü'l-kari şerhu sahihi'l-Buhari (Haz. Usame b. Zehra), yy, by.
- Âzîmâbâdî, M. Ş. (1415). Avnu'l-ma'bûd şerhu sünen-i Ebî Dâvud, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Bebek, A. (1996). "Günah (Kelam)", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA) (14): 282-285, Ankara.
- Cevziyye, İ. K. (1994). ed-Dâu ve'd-devâu, Mektebetü'l-Îmân, el-Mansûra.
- Çelik, İ. (2004). "Mele", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA) (29): 36-37, Ankara.
- Esed, M. (1420/1999). Kur'an Mesajı Meal-Tefsir (Çev. Cahit Koçak-Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul.
- Esed, M. (2016). Kur'ân Kavramları (Haz. Ömer Aydın-Ertuğrul Özalp), İşaret Yayınları, İstanbul.
- Ezherî, M. A. (1384/1964). Tehzîbü'l-luğa (Thk. M. Ebü'l-Fadl İbrahim), Dâru'l-Kavmiyyeti'l-Arabiyye, Kahire.
- Ferrâ, Z. Y. (1403/1983). Meâni'l-Kurân, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut.
- Harman, Ö. F. (1996). "Firavun", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA) (13): 118-121, Ankara.
- İsfahânî, R. (ts.). el-Müfredat fi garibi'l-Kur'ân (Thk. M. Seyyid Kîlânî), Daru'l-Ma'rife Beyrut.

- Izutsu, T. (2011). Kur'an'da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar (Çev. Selahattin Ayaz), Pınar Yayınları, İstanbul.
- İbn Fâris, A. (1392/1972). Mu'cemü mekâyisi'l-luğa (Thk. A. Muhammed Harun), Dâru'l-Fikr, Kahire.
- İbn Manzûr, M. (1419/1999). Lisânu'l-arab (Haz. Emin Muhammed Abdülvehhab-Muhammed Sadık el-Ubeydi), Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut.
- İbnü'l-Murtaza, A. (2018). Mu'tezile'nin Biyografik Tarihi (el-Munye ve'l-Emel) (Çev. Hüseyin Maraz), Endülüs Yayınları, İstanbul.
- Kâdî Abdülcebbâr, A. (1416/1996). Şerhu'l- Usuli'l-Hamse (Thk. Abdülkerim Osman), Mektebet-ü Vehbe, Kahire.
- Kefevî, E. (1419/1998). el-Külliyât (Haz. Adnan Derviş-Muhammed el-Mısrî), Müessesetü'r-Risale, Beyrut.
- Mâtürîdî, E. M. (2005). Te'vilâtü ehli's-sünne (Thk. Mecdî Bâsillûm), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Nevevî, Z. Y. (1392). el-Minhâc şerhu sahih-i müslim, Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut.
- Okuyan, M. (2015). Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü, Düşün Yayıncılık, İstanbul.
- Öztürk, Y. N. (2015). *Saltanat Dinciliğinin Öncüsü Firavun (Çağdaş Firavunları Tanıma Kılavuzu)*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul.
- Râzî, F. (1401/1981). Mefâtihu'l-gayb, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- Sâbûnî, N. (1969). Kitâbu'l-Bidâye mine'l-kifâye fi'l-hidâye fi usûli'd-dîn (Thk. Fethullah Huleyf), Dâru'l-Maarif, İskenderiyye.
- Semerkindî, E. (1413/1993). Bahru'l-ulûm (Thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdülmevcud), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Taberî, M. İ. C. (1422/2001). *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-kur'ân* (Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî), Merkezi'l-Buhûs ve'd-Dırasâti'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, Kahire.
- Tözluyurt, M. (2015). "Kurani Bir Kavram Olarak Mele'nin Semantik İncelemesi", *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 13(2): 807-826.
- Tözluyurt, M. (2020). Kur'an Gelenek İlişkisi, İlahiyât Yayınları, Ankara.
- Turgay, N. (2007). "Kur'an'da Mütref Kavramı", *Bilimname* 12 (1): 75-99.
- Ulutürk, V. (1990). Kur'an'a Göre Zulüm Kavramı, İstişâre Yayınları, Kayseri.
- Watt, W. M. (2020). Hz. Muhammed Mekke'de (Çev. Süleyman Kalkan), Kuramer Yayınları, İstanbul.
- Yazır, E. M. H. (1999). Hak Dini Kur'an Dili, Yenda Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Yücedoğru, T. (2012). "Mütref ve İnanç Esaslarına Etkisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (1):1-20.
- Zehebî, Ş. O. (1418/1997). el-Kebâir (Thk. Beşir Muhammed Uyûn), Mektebetü Dari'l-Beyan, Dimaşk.
- Zemahşerî, C. Ö. (1419/1998). Esâsü'l-belağa (Thk. Muhammed Basıl Uyunu's-Suud), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Zemahşerî, C. Ö. (1418/1998). el-Keşşâf an hakâiki gavâmidi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vucûhi't-te'vil (Thk. Adil Muhammed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz), Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad.
- Zemahşerî, C. Ö. (2020). el-Minhâc fi Usûli'd-Dîn (Çev. Mehmet Evkuran), Ankara Okulu Yayınları, Ankara.